

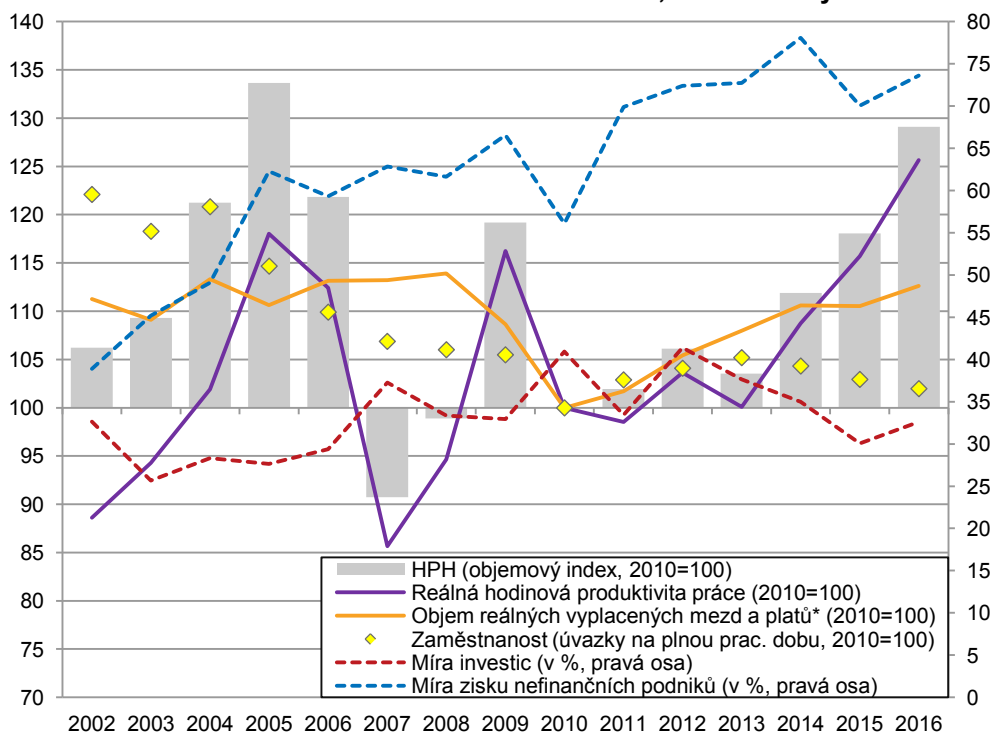
8. Odvětví

8.1. Zemědělství, lesnictví a rybnářství

Postavení primárního sektoru v národním hospodářství je pohledu zaměstnanosti i HPH okrajové, jeho hospodaření ale ovlivňuje více než 90 % rozlohy ČR.

Přestože význam primárního sektoru¹ je v Česku, jakož i v drtivé většině států EU, z pohledu zaměstnanosti i podílu na výkonech národních ekonomik spíše okrajový, mají aktivity tohoto sektoru do značné míry charakter strategického odvětví (potravinová soběstačnost, ale i environmentální funkce a silná vazba na rozvoj venkovských oblastí). Dokládá to i dlouhodobě významná finanční podpora ze strany národních vlád i EU. Plocha zemědělské půdy se v Česku po roce 1998 nepřetržitě každoročně redukovala (téměř výhradně vlivem úbytků orné půdy²), na konci roku 2016 zaujímala 53,4 % výměry celé ČR. Zemědělství spolu s lesnictvím a rybolovem svým hospodařením bezprostředně ovlivňovaly téměř 90 % rozlohy Česka.

Graf 8.1.1 Základní ukazatele za odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Odvětví primárního sektoru patřilo v letech 2014–2016 k nejdynamičtěji rostoucím oblastem celé ekonomiky.

V roce 2016 vytvářela rostlinná a živočišná výroba (vč. myslivosti) 72,5 % HPH³ primárního sektoru (v případě produkce dokonce 78,3 %) a lesnictví (vč. těžby dřeva) necelých 27 %. Uvedené podíly u HPH byly prakticky totožné jako v roce vstupu ČR do EU. Z dlouhodobější perspektivy mírně posilovalo lesnictví na úkor zemědělství (zejména vlivem vývoje v 90. letech). Odvětví primárního sektoru patřilo v letech 2014–2016 k nejdynamičtěji rostoucím oblastem ekonomiky ČR (svými tempy bylo srovnatelné s automobilovým průmyslem). HPH se za toto tříleté období reálně navýšila o 24,7 %. V samotném roce 2016 o vysokých 9,4 %, neboť k meziročnímu růstu přispěla – poprvé po roce 2008 – všechna dílčí odvětví primárního sektoru. O pozitivní výsledek v roce 2016 se zasloužilo především samotné zemědělství, v jehož produkci se odrazila velmi dobrá úroda (obilovin i technických plodin). Příznivě ale působil i vývoj mezispotřeby, jejíž růst se po třech letech zastavil. Z 30 % přispělo

¹ Pro účely této analýzy je primární sektor pojímán v užším vymezení. Zahnuje odvětvové oddíly Rostlinná a živočišná výroba, myslivost, Lesnictví a těžba dřeva a Rybolov a akvakultura. Není zde naopak zahrnuto odvětví těžby a dobývání, jehož vývoj je blíže charakterizován v kap. 7.2 (Průmysl).

² Výměra orné půdy (OP) klesala dle údajů Českého úřadu zeměměřického a katastrálního především v 90 letech. Po roce 2000 se meziroční úbytky OP ustálily mírně nad 2 %, ročně šlo v průměru o 7300 ha půdy. Z celkového úbytku OP v roce 2016 byla polovina přeměněna na trvalé travní porosty, necelá desetina na lesní plochy, 3 % na zastavěné plochy a více než čtvrtina na ostatní plochy (zahrnujících nevyužitou půdu, ale také plochy dopravních komunikací). Mezi roky 1990 a 2016 se snížila výměra OP o 7,9 %. Plocha travních porostů narostla o pětinu, zvyšovaly se i výměry všech hlavních kategorií nezemědělské půdy.

³ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

k růstu HPH primárního sektoru i lesnictví, jehož HPH se navyšovala (i vlivem pokračujícího růstu objemu těžby dřeva) o 9,7 % – šlo o nejvyšší tempo po roce 2008.

HPH v primárním sektoru má volatilnější charakter vlivem nepředvídatelných vnějších faktorů působících zejména na rostlinnou produkci.

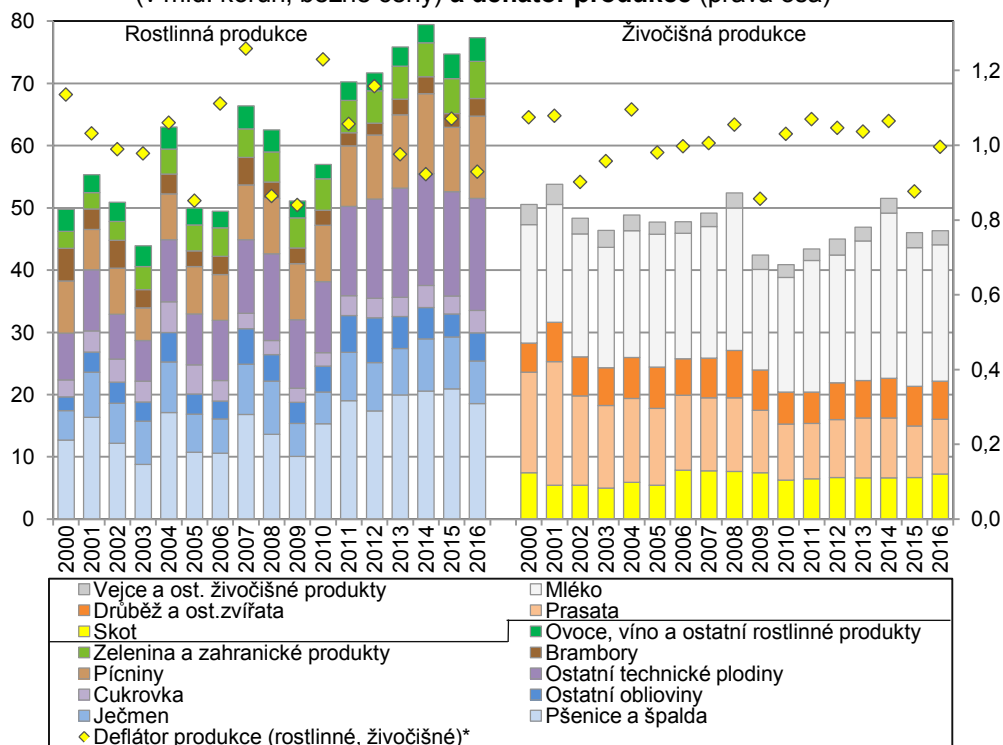
HPH v primárním sektoru v roce 2016 se blížila úrovni (v historii ČR) dosud rekordního roku 2005. Výrazná rozkolísanost v dlouhodobém vývoji produkce i přidané hodnoty odráží primárně výkyvy v rostlinné produkci (výrazně ovlivněné klimatickými podmínkami). Mnohem menší roli hrají nepravidelnosti vlivem nahodilé těžby dřeva (polomy, kůrovcové kalamity), jakož i vývoj v živočišné výrobě, který je více plynulý, neboť na rozdíl od rostlinné produkce reaguje na nepředvídatelné výkyvy na trhu s větší prodlevou – např. u produkce mléka či hovězího masa).

Rostoucí ziskovost podniků v primárním sektoru byla ovlivněna dobrou úrodou, dlouhodobě však hraje klíčovou roli dotační podpora.

Relativně příznivý vývoj v rostlinné výrobě, jakož i výrazná dotační podpora plynoucí do celého zemědělství, se promítly i ve vysoké míře zisku. Podíl hrubého provozního přebytku nefinančních podniků⁴ na jimi vytvořené HPH v primárním sektoru se v roce 2016 rovnal 73,6 % a za dosud rekordním rokem 2014 zaostal o 4,5 p.b. Nadprůměrnou míru zisku dosáhly podniky v porovnání s ostatními odvětvími ekonomiky ve všech dílčích odvětvích primárního sektoru. Tři roky trvajících pokles míry investic v primárním sektoru se v roce 2016 zastavil, když podíl hrubého fixního kapitálu k HPH dosáhl 32,6 %. Míra investic v zemědělství dlouhodobě výrazně převyšuje úroveň národního hospodářství, v lesnictví patří naopak k nejnižším. Investice v roce 2016 směřovaly nejvíce do strojů a zařízení (63 %). Oproti celé ekonomice bylo více relativně více investováno do dopravních prostředků a pěstovaných biologických zdrojů. Proti roku 2008 se celkové fixní investice v primárním sektoru reálně narostly o 31 %, hlavně vlivem růstu u dopravních prostředků a zařízení.

Míra investic v zemědělství výrazně převyšuje úroveň celé ekonomiky, v lesnictví patří naopak k nejnižším.

Graf 8.1.2 **Hodnota rostlinné a živočišné produkce v zemědělském sektoru** (v mld. korun, běžné ceny) a deflátor produkce (pravá osa)*



*Relace meziročního růstu (poklesu) produkce v běžných a stálých cenách. Zdroj: ČSÚ (souhrnný zemědělský účet).

⁴ Primární sektor je na rozdíl od ostatních oblastí ekonomiky více postaven na činnosti drobných podnikatelů (zařazených do sektoru domácností). Nefinanční podniky tvořily v roce 2016 jen 57 % HPH v zemědělství a 60 % v lesnictví. Ekonomický výsledek v odvětví zemědělství lze charakterizovat i vyšší podnikatelského důchodu (odvozeného ze souhrnného zemědělského účtu). Podnikatelský důchod (PD) se běžně pro hospodářská odvětví nepočítá, v zemědělství však může být sestaven. Vyjadřuje hrubý provozní přebytek a smíšený důchod snížený o pachtovné (a ostatní nájemné z nemovitostí), nákladové úroky a zvýšený o výnosové úroky. PD dosáhl v roce 2016 výše 20,2 mld. korun, meziročně byl o čtvrtinu vyšší. Za dosud rekordním rokem 2014 (23,4 mld.) však zaostal. Po roce 2010 dosud neskončilo zemědělství s PD nižším než 16 mld. korun. Zisků však bylo dosaženo jen díky položce ostatní přijaté dotace na výrobu, jejíž hodnota v roce 2016 rostla (na 30,8 mld.) i díky novým dotačním titulům. Bez započtení přijatých dotací na výrobu bylo zemědělské odvětví v zisku naposledy v roce 2004, kdy sklizeň obilí na území ČR dosáhla druhé nejvyšší hodnoty v téměř stoleté historii.



Zaměstnanost v zemědělství byla po roce 2010 stabilizovaná, v lesnictví pracovní místa ale nadále ubývala. Navzdory dobrým výsledkům hospodaření rostly mzdy v primárním sektoru v letech 2015 i 2016 nižšími tempy než v celé ekonomice.

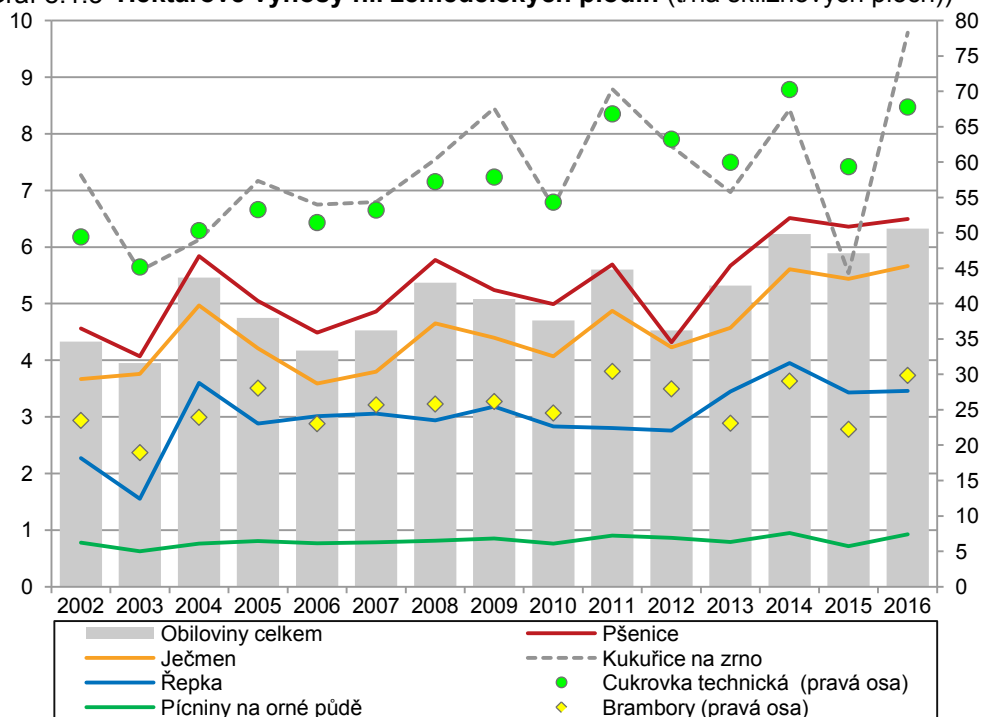
Relativně větší význam měl primární sektor v novějších členských státech EU, mezi staršími členy Unie pak v Řecku, Španělsku a Portugalsku.

Zemědělství bylo v dřívě většině novějších členských států více zaměřeno na rostlinnou produkci, její váha navíc postupně rosla.

Prudký pokles zaměstnanosti v primárním sektoru z 90. let se v následující dekádě mírnil, po roce 2010 byl již počet pracovníků stabilizovaný (vyjma lesnictví, kde se zaměstnanost setrvale snižovala, mezi roky 2010 a 2016 klesla o pětinu). V primárním sektoru pracovalo 162 tis. osob (po přepočtu na plné úvazky). Téměř třetinu tvořili v roce 2016 sebezaměstnaní. I přes dobré hospodářské výsledky rostl v letech 2015 i 2016 objem vyplacených mezd na zaměstnance nižším tempem než v celé ekonomice. Průměrná mzda ve většině odvětví primárního sektoru tak zůstává dlouhodobě výrazně pod úrovní národního hospodářství, i v relativně lépe postaveném lesnictví se v posledních letech pohybovala okolo 5 % pod touto hranicí. I přes svižný růst hodinové produktivity práce přetrvává její úroveň v primárním sektoru nižší. V roce 2016 dosahovala v zemědělství (nominálně) 60 % výše celé ekonomiky, v lesnictví však patřila k nadprůměrným (142 %).

Role primárního sektoru v celé ekonomice z hlediska zaměstnanosti i HPH se ve starších i novějších členských zemích EU dlouhodobě snižuje. V ČR zaměstnával v roce 2015 jen 3,2 % celkové pracovní síly, šlo po Maltě o druhý nejnižší podíl mezi novějšími členskými státy EU a také desátý nejnižší v celé Unii (již vévodilo Rumunsko s 27 % a Bulharsko o 19 %). V případě HPH byly rozdíly mezi státy o řád menší. Nejvýznamnější roli (mezi 4 a 5 %) měl primární sektor v Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku, Chorvatsku a Řecku. V ČR tvořil jen 2,5 % z celé ekonomiky, přesto zřetelně více než v celé EU (1,5 %). Ve většině novějších členských států – shodně jako v Česku – bylo v posledních deseti letech zemědělství více specializováno na rostlinnou produkci a tato orientace se v čase prohlubovala (na rozdíl od EU, kde její podíl dlouhodobě kolísá kolem 52 %). Ze starších členských států převažovala v zemědělství rostlinná produkce jen v Nizozemsku a středomořských státech (v čele s Řeckem s 65 %). Naopak dlouhodobý primát v orientaci na živočišnou produkci drží hlavně díky produkci masa Irsko (72 %), následované Dánskem (56 %), Velkou Británií a Belgií. Z novějších členských států to platilo jen o Maltě a Kypru. Produkce polského zemědělství se po roce 2000 vyznačovala srovnatelnou vahou rostlinné i živočišné výroby.

Graf 8.1.3 Hektarové výnosy hl. zemědělských plodin (t/ha sklizňových ploch)



Zdroj: ČSÚ

Dlouhodobě posilování váhově dominantní

V roce 2016 vytvářela rostlinná produkce dle údajů souhrnného zemědělského účtu (SZÚ) bezmála 60 % hodnoty produkce celého zemědělského sektoru v ČR⁵. Na

⁵ Nezahrnuje jednotky produkující pouze pro vlastní spotřebu (zahrádky a chov hospodářských zvířat u domácností). Zemědělská produkce pro vlastní spotřebu rolníků, jejichž hospodářství překročí spodní prahovou hodnotu, je však v SZÚ zahrnuta.

rostlinné produkce v českém zemědělství souviselo hlavně s rozvojem pěstování technických plodin.

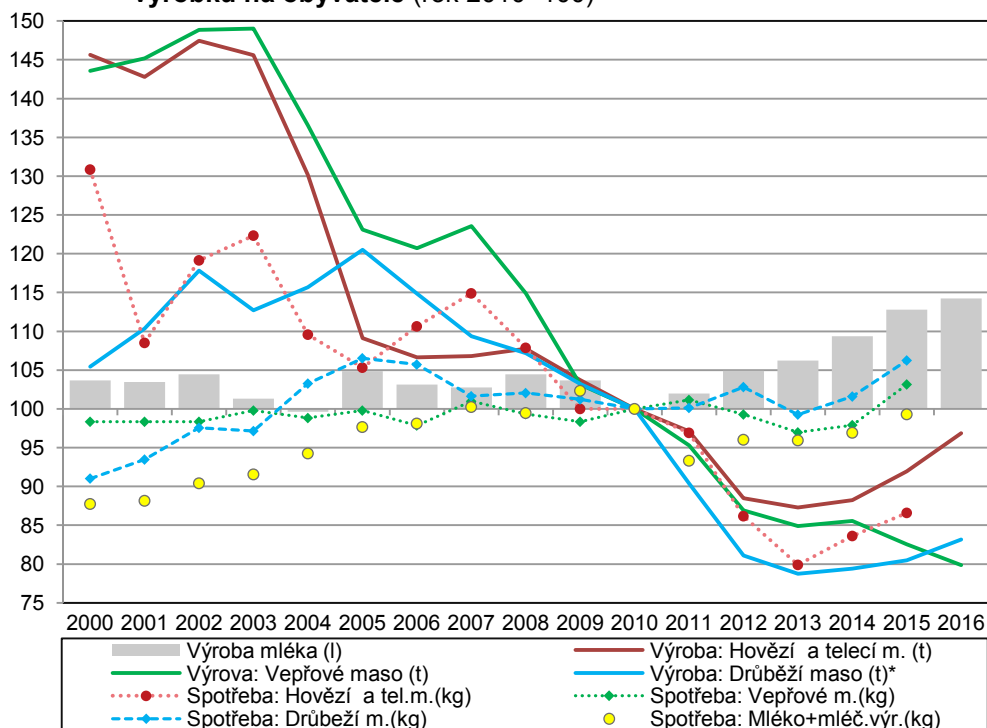
Rok 2016 přinesl rekordní úrodu pšenice, rostly hektarové výnosy u většiny ostatních druhů obilovin.

Dobré úrody dosáhla i většina ostatních plodin, výkyvy počasí však poznamenaly ovocnářství – nejvíce sklizeň meruněk a broskví, jejichž úroda propadla na nejnižší hodnoty v historii samostatné ČR.

živočišnou produkci připadalo 35,8 %⁶. Do roku 2003 byl přitom ještě podíl rostlinné i živočišné produkce srovnatelný. Dlouhodobé posilování rostlinné výroby souviselo primárně s nárůstem produkce technických plodin (zejména řepky, jejíž podíl na zemědělské produkci se zvýšil z 4,5 % v roce 2000 na více než 10 % po roce 2011). Mírnějším tempem se zvyšovala i váha obilovin (hlavně díky pšenici), píce i zeleniny.

Dobré klimatické podmínky se v roce 2016 podepsaly na vysoké sklizni obilovin. Její výše (8,60 mil. t) byla čtvrtá nejvyšší v historii, hektarový výnos dosáhl dokonce poválečného maxima⁷. Rekordní byla sklizeň váhově nejdůležitější obiloviny – pšenice (5,45 mil. t, nejvíce od roku sledování – 1918). Dařilo se i kukuřici na zrno, její sklizeň se proti nízké základně roku 2015 téměř zdvojnásobila (dlouhotrvající sucho se v roce 2015 podepsalo na nízkých hektarových výnosech u kukuřice na zrno i na zeleno, u cukrovky, brambor a píce). Sklizeň ostatních obilovin (ječmene, ova, žita, triticale) se proti roku 2015 mírně snížila, především vlivem nižších osevních ploch. Řepky bylo sklizeno o 8 % více hlavně díky opětovnému nárůstu osevních ploch (za absolutním maximem z roku 2014 však úroda o téměř osminu zaostala). Pětiletý průměr převyšovaly v roce 2016 sklizně také u brambor (+13 %), technické cukrovky (+5 %), pícnin na orné půdě (+14 %) či trvalých travních porostů – sena (+5 %). Meziročně rostl i objem sklizené zeleniny (+24 %), z významnějších plodin za pětiletým průměrem zaostaly jen květák a kapusta. Na dobrou úrodu z roku 2015 naopak nenavázalo ovocnářství, jehož sklizeň meziročně o pětinu poklesla (o 4 % zaostala také za pětiletým průměrem). Klimatické podmínky se velmi negativně podepsaly na sklizni broskví a meruněk, pětiletý průměr sklizní překonaly jen třešně a višně. Více jak 80 % objemu sklizní tvoří dlouhodobě jabloně. Významná část sklizní zeleniny a ovoce je realizována domácnostmi náležitých mimo zemědělský sektor⁸.

Graf 8.1.4 Výroba masa, mléka a průměrná spotřeba masa, mléka a mléčných výrobků na obyvatele (rok 2010=100)



* Ve výrobě drůbežího masa je po roce 2011 zahrnuto jen drůbeží maso bez drobtů.
Pozn. Spotřeba masa vychází z hodnot masa na kosti, vč. vnitřností. Spotřeba mléka a mléčných výrobků vychází z hodnot mléka, bez másla. Údaje za rok 2016 nebyly v době zpracování analýzy k dispozici. Zdroj: ČSÚ

Růst výroby hovězího a telecího masa zrychloval a v roce 2016 společně vyšší produkci

V Česku bylo v roce 2016 vyrobeno 449 tis. tun masa, meziročně o 0,3 % více. Tři roky trvající růst výroby hovězího a telecího masa postupně zrychloval (až na 5,3 %) a společně s vyšší produkcí drůbežího (+3,4 %) dokázal kompenzovat hlubší redukcii

⁶ Zbylou část tvořila produkce zemědělských služeb a neoddělitelné nezemědělské vedl. činnosti (např. zpracování zeměděl. produktů).
⁷ Růst výnosů souvisí i s intenzivnějším užitím průmyslových hnojiv. Jejich spotřeba (po prudkém poklesu na počátku 90. let a následně stagnaci) po roce 2010 silně vzrostla. V roce 2016 byla spotřeba čistých živin na 1 ha zemědělské půdy 141 kg, o 43 % vyšší než v roce 2006.
⁸ V r. 2015 šlo o 26 % sklizně u konzumní zeleniny a 52 % u ovoce (z celkové sklizně zemědělského sektoru i domácností stojících mimo něj).

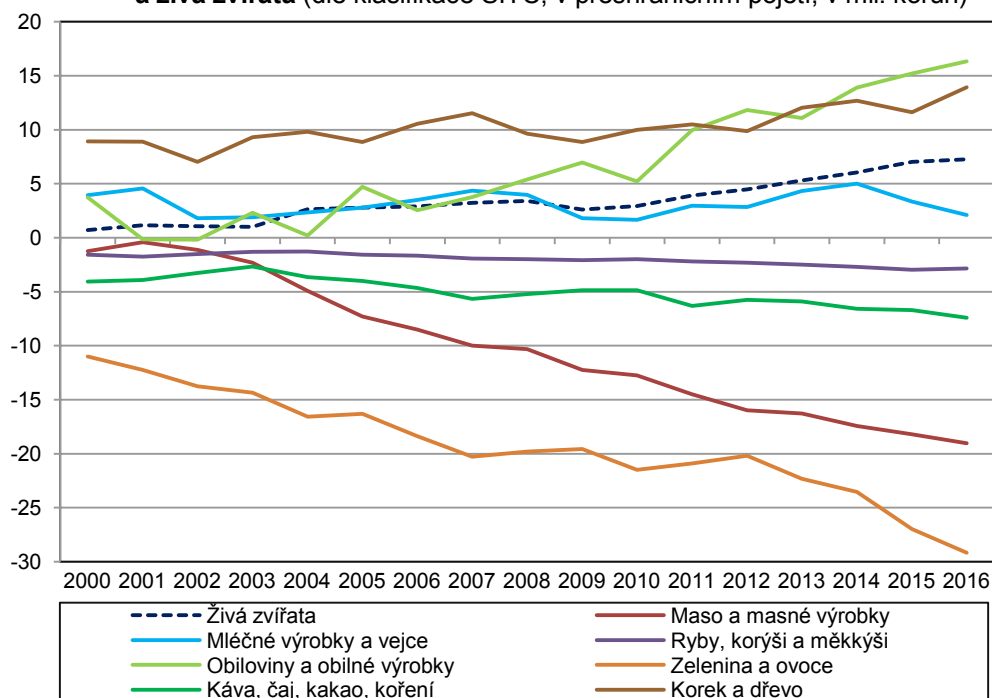


drůbežního masa stačil vykompenzovat hlubší pokles produkce vepřového masa. Trendy ve výrobě masa nekorrespondovaly s domácí spotřebou.

Výroba mléka byla meziročně vyšší již po šesté v řadě, a to zásluhou vyšší dojivosti.

v dosud váhově dominantní kategorii vepřového. V roce 2015 tomu tak nebylo, neboť pokles produkce vepřového masa byl hlubší (-3,5 %) než v roce následujícím (-3,3 %). Celková produkce masa však byla po roce 2013 stabilizovaná, na rozdíl od období 2002–2012, kdy se u všech hlavních kategorií prudce snižovala⁹ (u vepřového masa o 42 %, u hovězího o 40 %, významná byla i drůbež¹⁰). Tomuto vývoji neodpovídaly trendy v tuzemské spotřebě (spotřeba vepřového masa na obyvatele mezi roky 2002 a 2012 stagnovala, u drůbežního mírně rostla ani zhruba čtvrtinová redukce konzumace hovězího a telecího masa zdaleka nedosáhla hloubky poklesu tuzemské produkce). Tato disproporce musela být kompenzována silícími dovozy. Váha výroby mléka v zemědělské produkci se po roce 2009 srovnala s dříve převažující produkcí masa. Fyzický objem výroby mléka v ČR se již šestým rokem v řadě zvyšoval mírným poměrně ustáleným tempem (průměrné roční tempo bylo těsně nad 2 %)¹¹. Podíl mléka nakoupeného mlékárnami (od odbytových organizací či přímým nákupem od producentů) na celkové výrobě mléka v ČR činil 82,4 % (v první polovině předchozí dekády se pohyboval kolem 95 %). Protože domácí spotřeba mléka v posledních deseti letech spíše stagnovala, není překvapivé, že saldo zahraničního obchodu ČR s mlékem a mléčnými výrobky zůstávalo dlouhodobě kladné.

Graf 8.1.5 Zahraniční obchod ČR s vybranými produkty v kategorii Potraviny a živá zvířata (dle klasifikace SITC, v přeshraničním pojetí, v mil. korun)



Zdroj: ČSÚ

Deficit zahraničního obchodu ČR s produkty zemědělství se v roce 2016 prohloubil na téměř 13 mld. korun.

Kladné saldo v obchodu

Pět let trvajícím zmírňováním deficitu zahraničního obchodu ČR u produktů zemědělství (vč. myslivosti) se v roce 2016 zastavilo. Deficit se prohloubil z 8,0 na 12,9 mld. korun¹². V ostatních produktech primárního sektoru ale dosahovala ČR dlouhodobě mírných přebytků. U lesnictví a těžby dřeva¹³ činil 8 mld., proti roku 2005 vzrostl o téměř polovinu. Prakticky veškerý vývoz surového dřeva směřoval do Rakouska a Německa. Z podrobnějšího členění dle klasifikace SITC plyne, že celkový deficit

⁹ Redukce výroby masa se odrazila i ve stavech hospodářských zvířat. Počet prasat klesl mezi roky 2002 a 2016 o 53 % (na počátku roku 2017 redukce dále pokračovala až na 1,49 mi. kusů, nejnižší stav v téměř stoleté historii), drůbeže bylo o 29 % méně, počet krav však poklesl jen o necelých 7 % (vlivem částečného přesunu od masné k mléčné produkci). Rostoucí význam ekologického zemědělství i agroturistiky naopak posílil stavy ovcí (+122 tis. kusů, resp. +127 %) i koní (+11 tis., +54 %).

¹⁰ V metodicky srovnatelném období mezi roky 2002 a 2011 se produkce drůbežního masa (vč. drobů) snížila o 23 %.

¹¹ Ve vyšší produkci se promítala rostoucí užitkovost chovu. Počet dojných krav (ve stáji nad dva roky) mezi roky 2012 a 2016 s malými výkyvy stagnoval. Průměrná roční dojivost 1 krávy však dlouhodobě plynule narůstala (v roce 2011 překročila 7 tis. litrů, v roce 2015 pak 8 tis. litrů). Trh s mlékem v ČR byl ovlivněn i specifickými vnějšími vlivy. Přetlak produkce v zemích EU (vlivem restrikcí uvalených na dovoz zemědělských produktů i potravin do Ruska umocněných dále zrušením dlouhodobě platných mléčných kvót v EU v dubnu 2015) vedl k poklesu cen mléka i v ČR. Ten trval více než dva roky a vrcholil ve 3. čtvrtletí 2016, kdy zemědělci prodávali mléko (v jakostní třídě Q) v průměru za 6,15 Kč za litr (nejméně od roku 2009).

¹² Údaje z národního pojetí zahraničního obchodu věcně členěného dle klasifikace produkce (CZ-CPA).

¹³ Těžba dřeva v ČR byla nejvyšší po r. 2007, rostla již čtvrtým rokem v řadě (v r. 2015 i 2016 hlavně vlivem vysokého objemu nahodilé těžby).

s obiloviny, surovým dřevem a živými zvířaty narůstalo, deficit s masem a masnými výrobky, ovocem a zeleninou se prohluboval.

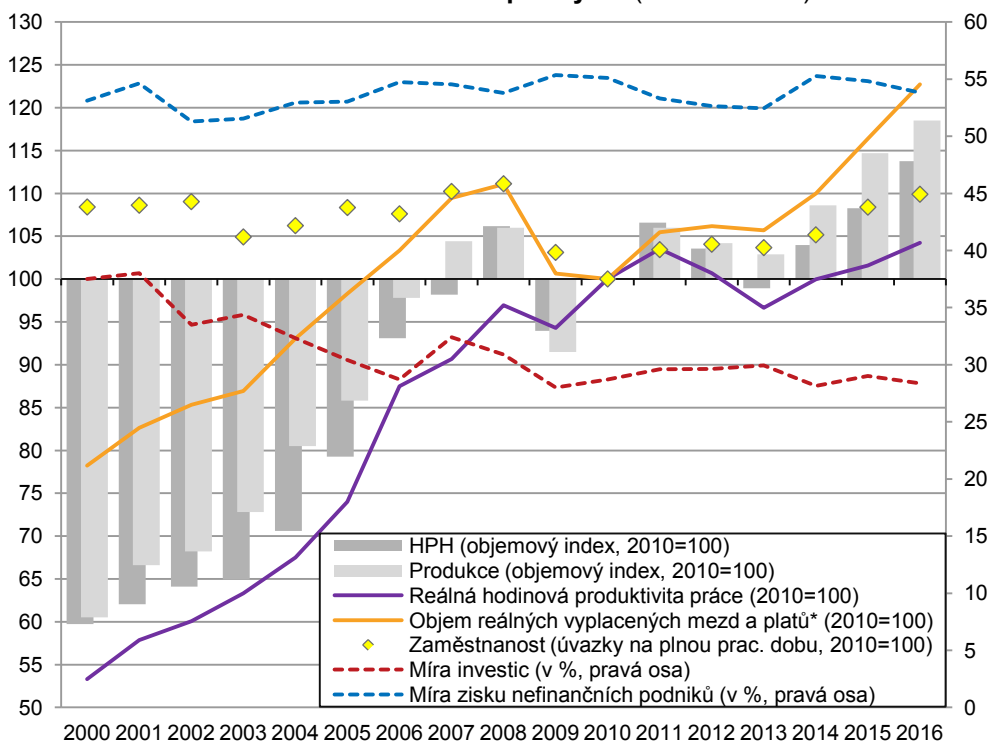
v kategorii potraviny a živá zvířata v roce 2016 (32,4 mld.)¹⁴ byl způsoben zejména prohlubujícími se schodky v obchodu se zeleninou a ovocem a dále v kategorii maso a masné výrobky. Disproporce mezi deficitem u masa a masných výrobků a přebytky u obchodu s živými zvířaty se nadále zvětšovaly. Rekordní přebytek u obilovin a obilných výrobků (v roce 2016 více než 16 mld.) odrážel velmi dobrou sklizeň.

8.2. Průmysl (těžba, energetika, zpracovatelský průmysl)

Meziroční růst přidané hodnoty v průmyslu zrychlil v Česku v roce 2016 na 5 %, byl třikrát vyšší než v EU i v klíčové exportní destinaci – Německu.

Průmysl¹⁵ má vzhledem ke své tradičně silné roli v národním hospodářství ČR do značné míry charakter strategického odvětví. V roce 2016 vytvářel bezmála třetinu hrubé přidané hodnoty (HPH)¹⁶ celé ekonomiky, na produkci se podílel 44 %. Je páteří vývozu – jen samotné dopravní prostředky tvořily bezmála 30 % hodnoty celého exportu zboží z ČR (v národním pojetí). Průmyslu se v roce 2016 – podobně jako v obou předchozích letech – dařilo. HPH se meziročně zvýšila o 5,0 %, o rok dříve o 4,1 %. Ke zvýšení růstového tempa přispělo zpomalení dynamiky mezispotřeby (z 6,2 % na 2,6 %)¹⁷, neboť produkce ze svého růstu z roku 2015 mírně slevila. Průmysl rostl v Česku v roce 2016 oproti EU i Německu více než trojnásobným tempem. Od skončení poslední recese (rok 2013) posílil v ČR o osminu a patřil tak společně se Slovenskem a Maďarskem k lídrům v rámci celé EU¹⁸. V uvedených státech významně přispěla k růstu silně se rozvíjející výroba dopravních prostředků.

Graf 8.2.1 Základní ukazatele za odvětví průmyslu (NACE B až E).



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra zisku nefinančních podniků v průmyslu podruhé v řadě mírně poklesla, zůstala však výrazně nad úrovní celé

Míra zisku nefinančních podniků v průmyslu¹⁹ se meziročně mírně snížila již podruhé v řadě a v roce 2016 činila 53,8 %. I tak však převyšovala úroveň v celé ekonomice (o 3,4 p.b.). Ziskovost průmyslových podniků je dlouhodobě poměrně stabilní. To platilo i v době hluboké recese, neboť podniky dokázaly s klesající poptávkou pružně

¹⁴ Vedle zemědělské prvovýroby zahrnuje i většinu produktů zpracovatelského průmyslu, které ještě více prohlubovaly negativní saldo obchodu.

¹⁵ Vedle váhově dominantního zpracovatelského průmyslu (NACE C) zahrnuje také těžbu a dobývání (B), energetiku (D) a odvětví zásobování vodou, činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi (E).

¹⁶ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

¹⁷ Mezispotřeba má v průmyslu vlivem energeticky i materiálově náročného charakteru výroby významnější roli než v ostatních odvětvích. V roce 2016 činil její poměr k celkové produkci (v běžných cenách) 0,71 (v celé ekonomice 0,60). Obdobná relace ve zpracovatelském průmyslu (0,72) byla největší ze všech 21 odvětvových sekcí celé ekonomiky.

¹⁸ Bez Maľty a Irska, za které nebyly metodicky srovnatelné údaje k dispozici.

¹⁹ Vyjadřuje podíl hrubého provozního přebytku k hrubé přidané hodnotě. Nefinanční podniky odvětví průmyslu dominují, v roce 2016 vytvářely 93 % jeho HPH. Nižší váhu měly šesti jeho v dílčích odvětvích – oděvním (56 %), dřevozpracujícím (67 %), nábytkářském (69 %), farmaceutickém průmyslu (71 %) a také v tiskárenství a ve výrobě nápojů.



ekonomiky.

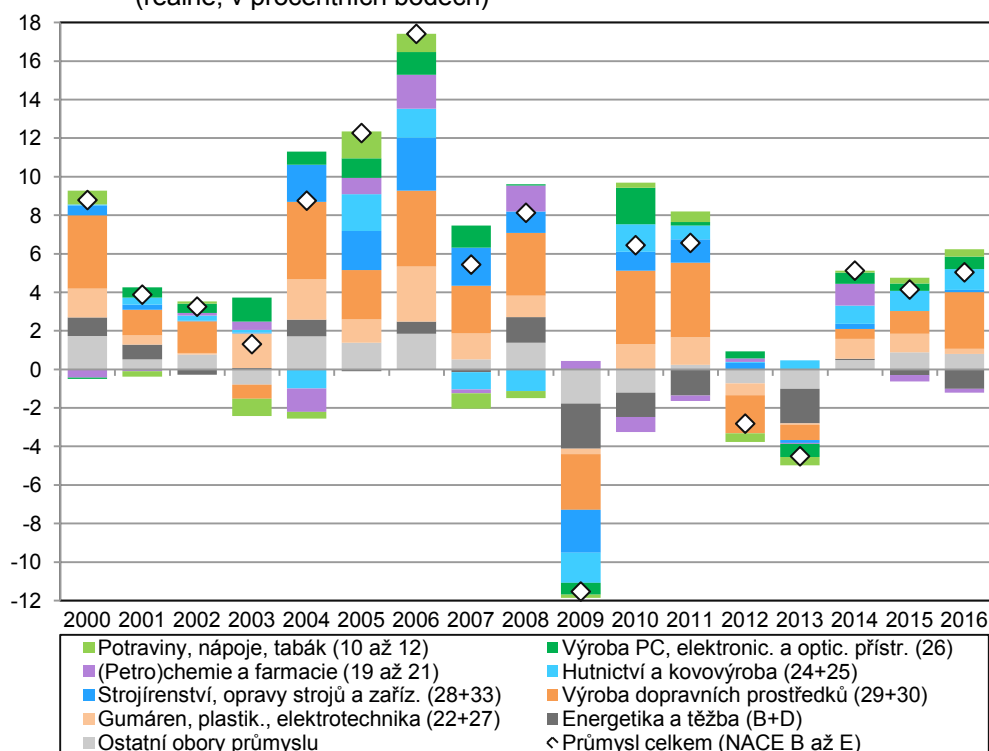
Hodinová produktivita práce v průmyslu se na rozdíl od celé ekonomiky po roce 2013 plynule navyšovala.

Nejdynamičtěji rostoucí oblastí investic průmyslových podniků byly v posledních letech informační a komunikační technologie.

snížit i své mzdové náklady. Jen v samotném zpracovatelském průmyslu počet pracovníků mezi roky 2008 a 2010 poklesl o desetinu, v těžbě a dobývání o 18 %.(v celé ekonomice o 2,7 %). Naopak na hospodářské oživení v roce 2014 reagovaly podniky střízlivěji, na místo navyšování kmenových stavů pracovníků více využívaly levnější agenturní pracovní sílu. Tyto vlivy se společně s dopady řízeného oslabení měnového kurzu odrazily v míře zisku podniků. Ta v roce 2014 vystoupala nad 55 % a vyrovnala rekordní úroveň z konce předchozí dekády. Hodinová produktivita práce se v průmyslu na rozdíl od celé ekonomiky v letech 2014 až 2016 plynule navyšovala (v průměru o 2,5 % ročně). Produktivita práce v průmyslu (v nominálním vyjádření) převyšovala v roce 2016 úroveň celé ekonomiky o 14 %.

Míra investic (vyjádřená podílem vytvořeného hrubého fixního kapitálu k HPH) v průmyslu po roce 2008 stagnovala (blízko pod 30% hranicí). Dvě třetiny investic mířily do dlouhodobě dominantní skupiny strojů a zařízení. Oproti ostatním odvětvím směřovalo relativně více investic také do vědy a výzkumu. Nejdynamičtěji rostoucí skupinou investic byly v posledních letech prostředky ICT. Jejich podíl na celkových fixních investicích v průmyslu se mezi roky 2012 a 2016 zvýšil z 9 na 15 %. Tvorba hrubého fixního kapitálu v průmyslu se reálně zvyšovala již čtvrtý rok řadě. Ta na rozdíl od celé ekonomiky meziročně rostla i v roce 2016 (o 1,4 %), neboť její dynamika v předcházejícím roce nebyla tak výrazně ovlivněna zrychleným čerpáním fondů EU. Proti roku 2008 byly celkové investice v průmyslu o 3,6 % vyšší, ve zpracovatelském průmyslu o 6,4 %. V energetice se v roce 2016 zastavil pět let trvající pokles tvorby investic, proti vrcholu z roku 2010 byla investiční aktivita reálně o třetinu nižší.

Graf 8.2.2 Příspěvek dílčích odvětví k meziroční změně HPH v průmyslu (reálně, v procentních bodech)



Pozn.. U zjednodušených názvů odvětví je v závorce uveden jejich číselný kód dle klasifikace CZ-NACE. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Příspěvek výroby motorových vozidel k růstu HPH celého průmyslu byl v roce 2016 rozhodující, jeho výše byla srovnatelná s obdobím 2005-2008.

Výroba motorových vozidel je v ČR dlouhodobě díky své váze (vytváří více než šestinu HPH celého průmyslu) a značně procyklickému charakteru nejvýraznějším hybatelem vývoje celého průmyslu. Po roce 2000 platilo, že ze všech 34 odvětvových oddílů průmyslu nepřispívala k jeho růstu nejvíce výroba motorových vozidel jen v letech 2003 a 2014. Rovněž v obdobích hospodářského útlumu byly negativní příspěvky tohoto odvětví pro celý průmysl zásadní (vyjma roku 2013, kde průmysl táhla dolů především energetika a také těžba a dobývání). Po odeznění poslední recese v roce 2013 role výroby motorových vozidel jakožto generátora růstu celého průmyslu postupně sílila – k 5% růstu přidané hodnoty průmyslu přispěla v roce 2016 téměř 3 p.b. Rostoucí poptávka v tuzemsku a na ostatních evropských, ale i asijských

Dynamický růst kovovýroby i výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů pokračoval...

...růstová tempa v dalších průmyslových oborech – potravinářství i strojírenství – byla v letech 2014-2016 relativně skromná.

Pokračoval dlouhodobý útlum těžby a dobývání. Výkony chemického průmyslu i energetiky byly po většinu roku 2016 poznamenány neplánovanými výpadky výrobních zařízení.

Úrovně přidané hodnoty z konjunkturního roku 2008 v roce 2016 stále nedosáhla třetina zpracovatelských oborů.

V některých dílčích průmyslových odvětvích nekorespondoval vývoj zaměstnanosti s trendy u produkce či HPH.

Investiční náročnost jednotlivých průmyslových oborů se značně lišila.

tržích se promítla v rekordním počtu v ČR vyrobených osobních automobilů (1,35 mil., meziročně o 8,2 % vyšším). Dařilo se i výrobě ostatních (především kolejových) vozidel, v níž se HPH v průměru za poslední tři roky (podobně jako v samotném roce 2016) zvýšila o desetinu. Prorůstový efekt na celý průmysl měly i výkony v hlavních odvětvích navazujících na výrobu dopravních prostředků, jejich příspěvek se však proti letům 2014 i 2015 (shodně +1,0 p.b.) zredukoval na 0,3 p.b. Stála za tím primárně výroba elektrických zařízení, kde HPH po dynamickém růstu z předchozích dvou let v 2016 pouze stagnovala. Z ostatních segmentů průmyslu se dařilo především váhově významnému odvětví kovovýroby, kde růst přidané hodnoty v posledních třech letech osciloval kolem 10 %. Podobnou dynamiku HPH vykazala i silně proexportní odvětví výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů. Potravinářství, kde růst přidané hodnoty po roce 2013 kopíroval tempa celého průmyslu, v roce 2016 přispělo k jeho růstu 0,3 p.b. Naopak jiný tradičně významný obor – strojírenství – vykázal jen minimální růst (+0,3 %), podobně jako v letech 2014-2015 (kdy svou HPH zvyšoval jen mírně nad 2 %). Z menších oborů se po skončení poslední recese dařilo zejména nábytkářskému, tiskařskému i papírenskému průmyslu. Ačkoliv vytvářely jen 3,7 % HPH celého průmyslu, k jeho růstu v roce 2016 přispěly 0,5 p.b. Mírný růst si ale připsaly i některé dlouhodobě útlumové obory (textilní, oděvní a kožedělný průmysl), kterým pomohla i silnější domácí poptávka²⁰. Mimo zpracovatelský průmysl se rozvíjelo shromažďování, sběr a odstraňování odpadů (vč. úprav k dalšímu využití). Přidaná hodnota v tomto odvětvovém oddíle rostla o více než 11 % již druhým rokem v řadě a k růstu celého průmyslu přispěla v letech 2015 i 2016 shodně 0,2 p.b.

Růst výkonu průmyslu stál v roce 2016 především na výrazně procyklických oborech. Na druhou stranu meziroční snížení přidané hodnoty zaznamenalo jen minimum dílčích oborů, týkalo se však strategicky významných aktivit – těžby a dobývání, energetiky, chemického a petrochemického průmyslu. V těžebním průmyslu se dlouhodobý výrazný pokles světových cen uhlí podepsal na objemu produkce. Ten se v tomto oboru snižoval již devět let v řadě. Řízený útlum těžby (primárně černého uhlí, ale i jiných surovin – např. uranu) se projevil i v redukci HPH. Ta se v těžbě a dobývání mezi roky 2006 a 2016 snížila o téměř 30 %. Zatímco redukce HPH v těžbě a dobývání byla za posledních deset let z hlediska intenzity srovnatelná s celou EU, výpadek v (petro)chemickém průmyslu, jakož i prohloubení dlouhodobého poklesu HPH v energetice, byly ovlivněny primárně domácími faktory. V energetice souvisely s delšími neplánovanými odstávkami významných elektráren. Výrobní kapacity v (petro)chemickém průmyslu byly poznamenány haváriemi, což se negativně odrazilo nejen bezprostředně v produkci, ale i na schopnosti přijímat nové zakázky.

HPH v průmyslu se mezi roky 2008 a 2016 zvýšila o 7,1 %. Přesto více než třetina zpracovatelských odvětví za svým maximem (z konjunkturního období minulé dekády) stále zaostávala. Z významnějších oborů šlo např. o hutnictví a slévárnictví, průmysl skla, keramika, porcelánu a stavebních hmot a též o opravy strojů a zařízení. Navzdory setrvalému růstu od konce poslední recese se počet pracovníků v celém průmyslu v roce 2016 stále nacházel o 1 % (resp. o 17 tis. osob přepočtených na plné úvazky) pod úroveň roku 2008. Úbytek byl způsoben nižším počtem zaměstnanců (o 2 %), neboť sebezaměstnaných osob o desetinu přibýlo. Ve většině průmyslových oborů byl vývoj zaměstnanosti provázán s trendy v oblasti produkce či HPH. Např. v těžebním průmyslu ubylo za posledních osm let 27 % pracovních míst, v textilním průmyslu 23 %, existovaly ale výjimky. V rozvíjeních se oborech gumárenství a plastikářství podobně jako ve výrobě elektronických a optických přístrojů v roce 2016 celková zaměstnanost (i přes nedávný růst) svou předkrizovou úroveň nepřekonal. Podobně silný růst HPH v tiskářství a nábytkářství po roce 2013 nebyl doprovázen výraznějšími změnami v celkové zaměstnanosti. To naopak neplatilo pro energetiku, která po roce 2013 stavy pracovníků mírně rozšiřovala.

Charakter výrobního procesu odlišuje dílčí průmyslové obory z hlediska požadavků na pracovní sílu i z pohledu investiční náročnosti. Částečně se liší také svou organizační strukturou (dle počtu zaměstnanců či vlastnické struktury). Tyto vlivy se promítají do značných rozdílů mezi dílčími odvětvími v případech dosahované produktivity práce,

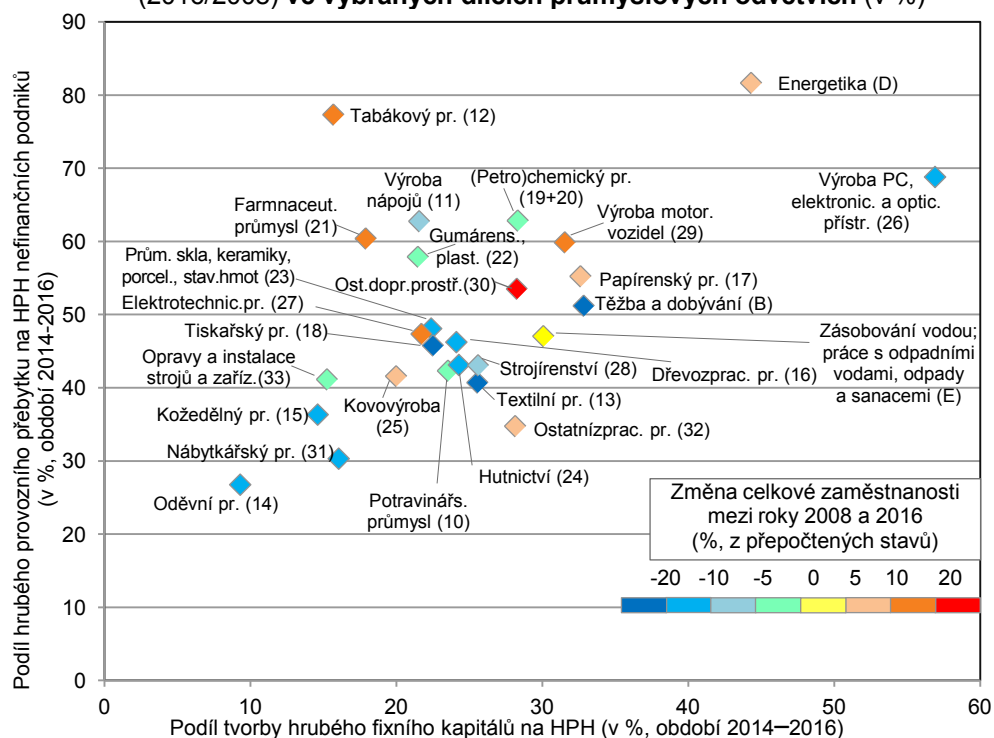
²⁰ Z podrobnějších údajů podnikové statistiky plyne, že domácí tržby (které mohou zahrnovat i nepřímý vývoz prostřednictvím neprůmyslových podniků) se v roce 2016 navyšovaly v kožedělném průmyslu o osminu, v oděvním dokonce o čtvrtinu. Meziroční navýšení domácích tržeb registrovaly tyto obory i v předešlém roce, což platilo i pro textilní průmysl.



Nejvyšší míru investic vykazovaly v letech 2014-2016 energetika a výroba elektronických a optických přístrojů, ani ne pětina byla oproti tomu v oděvním průmyslu.

míry ziskovosti či investic. Z údajů z let 2014 až 2016, které byly vyplněny obdobím silného ekonomického růstu, lze odvodit, že míra zisku nefinančních podniků i míra investic²¹ vykazují poměrně těsný vztah. Dobře to dokládá např. odvětví energetiky. To dosahovalo druhého nejlepšího postavení z hlediska míry investic (téměř pětkrát vyšší hodnota než v oděvním průmyslu – uvedená proporce přitom platí dlouhodobě). Nefinančním podnikům v energetice zároveň patřil primát z hlediska ziskovosti. Specifické bylo postavení výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů díky velmi vysoké míře investic. Drtivá většina činností v rámci tohoto oboru se vyznačuje vysokou technologickou náročností. Vývoj jeho výstupů tak mj. doprovází zvýšené náklady vědy, výzkum a inovace.

Graf 8.2.3 Míra investic a míra zisku* v období (2014-16) a změna zaměstnanosti (2016/2008) ve vybraných dílčích průmyslových odvětvích (v %)



*Míra zisku se vztahuje jen k nefinančním podnikům v daném dílčím odvětví. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Navzdory dlouhodobé specializaci ve výrobě motorových vozidel patřil celkově průmysl ČR mezi státy EU k více diverzifikovanějším.

Silné postavení výroby dopravních prostředků spolu s nejbližšími navazujícími obory bylo kromě ČR i v sousedním Slovensku, Německu a také v Maďarsku.

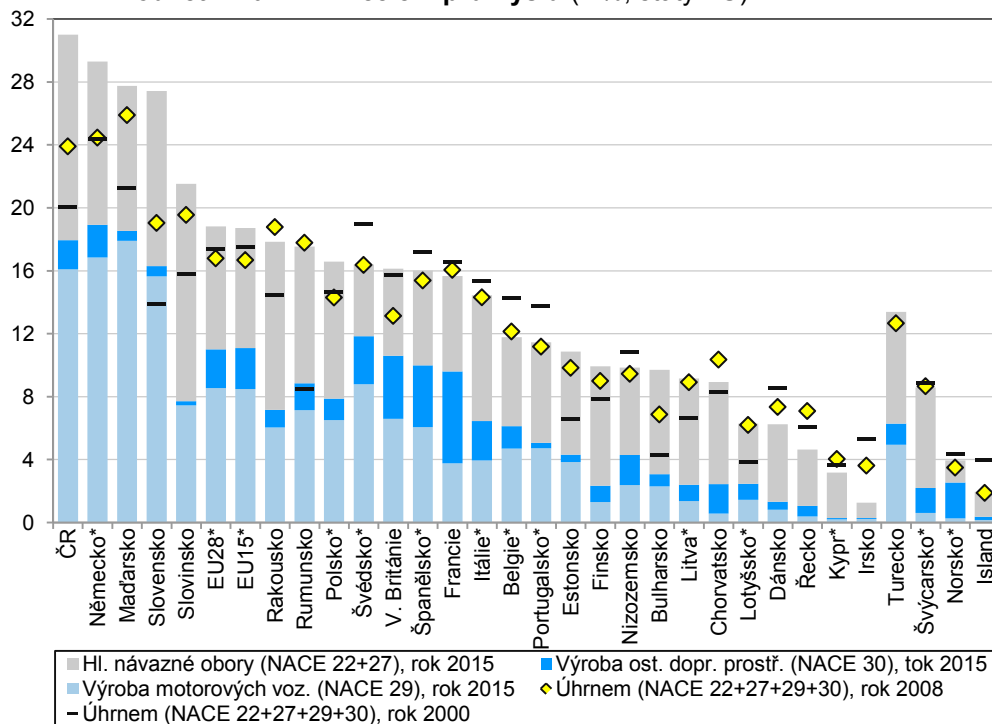
Česko patří díky rozvinutosti téměř všech dílčích průmyslových oborů a absenci extrémní dominance některého z nich do skupiny zemí EU s více diverzifikovaným průmyslem. I přesto lze vystopovat náznaky výraznější specializace, a to zejména vezmeme-li v úvahu i vzájemné vztahy (spolupráci) mezi jednotlivými obory. Výroba motorových vozidel vytvářela v roce 2015 více než 16 % přidané hodnoty celého průmyslu v ČR. Přestože převyšovala obdobný podíl v EU téměř dvojnásobně, řadila ČR mezi státy Unie až za Maďarsko a Německo. Díky silnému zastoupení hlavních subdodavatelských oborů však Česko získalo v Unii primát. Na HPH v průmyslu se výroba dopravních prostředků, vč. nejbližších navazujících oborů podílela 31 % (na výkonu celé ekonomiky desetinou), na počátku tisíciletí „pouze“pětinou. Dlouhodobé posilování pozice tohoto odvětvového uskupení bylo patrné i ve většině států střední a východní Evropy (nejvíce na Slovensku) a souviselo s optimalizací výrobních nákladů i strategií pronikání na nové trhy ze strany hlavních evropských i asijských výrobců. Podíl ČR na HPH u výroby dopravních prostředků v rámci třinácti novějších členských států EU v posledních letech stagnoval blízko 30% hranice. Specializace průmyslu – v řadě případů hlubší než v případě ČR – není ve státech EU nikterak výjimečná. Nejvýraznější příkladem je Norsko, kde plně dvě třetiny přidané hodnoty průmyslu vytváří těžba a dobývání. Ve Švýcarsku jde o farmaceutický průmysl (19 %) a odvětví výroby počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení (19 %). Role farmaceutického průmyslu vyniká také Irsku (30 %), Dánsku (18 %), dvouciferného

²¹ Míra investic se vztahuje ke všem subjektům v jednotlivých dílčích odvětvích. Zahrnuje tedy kromě nefinančních podniků (které ve všech dílčích odvětvích převažují, ve většině z nich dokonce dominují) i drobné živnostníky (zařazené do sektoru domácností). Zcela okrajovou roli pak hrají v průmyslových oborech ostatní subjekty (vládní a neziskové instituce).

Výrazné specializace průmyslu v zemích EU se vázaly také na těžbu a dobývání, energetiku, chemický, farmaceutický a potravinářský průmysl.

podílu dosahuje také v Belgii, Švédsku a Slovinsku. V Česku byla jeho váha 1,5 %. Výraznější specializace se pojila také s potravinářstvím (pobaltské balkánské státy, ale i Francie či Španělsko), textilním průmyslem (Portugalsko), chemickým průmyslem (Belgie, Rumunsko) či energetikou (pobaltské státy, Bulharsko, Kypr, Island). Vyšší souhrnnou specializací průmyslu se z větších ekonomik EU vyznačuje Nizozemsko, Rumunsko a Německo. Na opačné straně spektra se nacházely Itálie, Polsko, Rakousko a navzdory vyššímu podílu těžby (10 %) i Velká Británie.

Graf 8.2.4 Podíl výroby dopravních prostředků a nejbližších navazujících odvětví na HPH v celém průmyslu (v %, státy EU)



Pozn.: Nejbližší navazující průmyslové obory: Výroba elektrických zařízení, Výroba pryžových a plastových výrobků.
 *Nejaktuálnější data se vztahují k roku 2014. U Turecka je místo roku 2008 uveden nejbližší dostupný údaj (rok 2010).
 Údaje za Lucembursko a Maltu nebyly s ohledem na nižší vypovídací schopnost samostatně zařazeny. Zdroj: Eurostat

Podíl energetiky na HPH celého průmyslu se v Česku dlouhodobě snižuje, přesto šlo v roce 2016 stále o druhý váhově nejvýznamnější obor.

Výroba elektřiny v jaderných elektrárnách klesala v letech 2015 i 2016 více než 10% tempy.

Nižší produkce větrných a fotovoltaických elektráren se v roce 2016 promítla v redukci podílu všech obnovitelných zdrojů na celkové výrobě elektrické energie.

Energetika představuje v ČR druhý váhově nejvýznamnější odvětvový oddíl průmyslu. Na jeho HPH se dlouhodobě podílí více než desetinou. Přidaná hodnota energetiky se po roce 2008 setrvale snižovala (vyjma roku 2012 kdy byl dosažen jen slabý meziroční růst o 0,6 %). HPH v energetice v úhrnu mezi roky 2008 a 2016 poklesla o 43 % a její podíl na vytvořené HPH celého průmyslu se zredukoval o více než 3 p.b. Celková hrubá výroba elektřiny činila dle údajů Energetického regulačního úřadu 83,3 mld. KWh a meziročně klesala (o 0,7 %, již čtvrtým rokem v řadě). Stála za tím především nižší produkce v jaderných elektrárnách, jejichž kapacity byly na několik měsíců významně utlumeny vlivem odstávek (v letech 2015 i 2016 se jejich výroba elektřiny snižovala o 11,5 %, resp. 10,2 %). V protikladu s trendy ve výrobě pokračoval mírný růst čisté domácí spotřeby elektřiny²². Ta v roce 2016 rostla u všech hlavních kategorií odběratelů – hlavně u domácností (+3,0 %, nejvyšší tempo po r. 2006) a maloodběru od podnikatelů (+2,9 % nejvíce po roce 2008). Vývoj spotřeby souvisí hospodářským cyklem, výkyvy počasí a v dlouhodobém pohledu i vývojem technologií snižujících energetickou náročnost ekonomiky. Podíl obnovitelných zdrojů na celkové výrobě elektrické energie dosáhl 13,0 %. Poprvé po roce 2007 se jeho meziroční růst zastavil, což bylo ovlivněno hlavně nižší produkcí ve větrných a fotovoltaických elektrárnách²³. Spotřeba zemního plynu v ČR za posledních deset let přes drobné výkyvy v některých letech klesala. Tento trend byl v roce 2016 narušen, když celková spotřeba rostla o 8,5 % (bez výraznějších rozdílů mezi hlavními kategoriemi odběratelů). Přepočtená spotřeba (na podmínky dlouhodobého teplotního normálu) se v roce 2016 zvýšila o významných 4,5 % (proti lokálnímu maximum z roku 2004 však byla nižší o 14,2 %).

²² Zahnuje hrubou výrobu elektřiny zvýšenou o dovoz a sníženou o vývoz a dále o vlastní spotřebu elektřiny na výrobu a ztráty v rozvodu.

²³ Větrné elektrárny vyrobily meziročně o 497 GWh elektřiny (-13 % meziročně), instalovaný výkon třetím rokem stagnoval (282 MW). Výroba elektřiny ze slunečních zdrojů činila 2132 GWh (-6 %), instalovaný výkon od roku 2011 rostl již jen mírně (na 2068 MW v roce 2016).



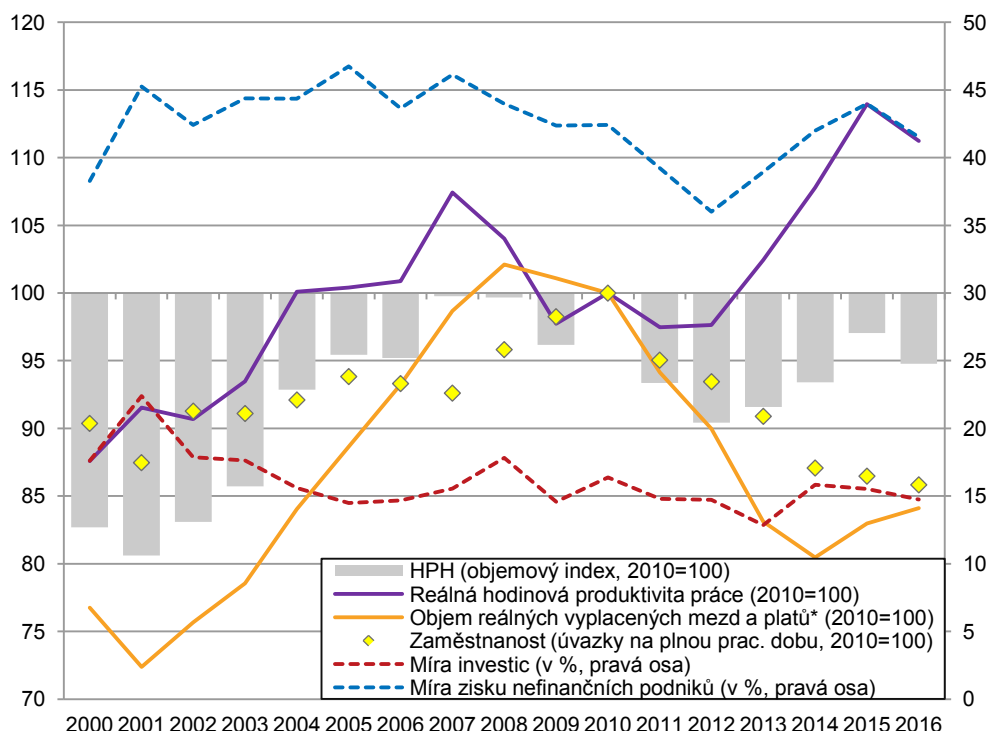
8.3. Stavebnictví

Hospodářský růst doprovázený intenzivnějším čerpáním prostředků z rozpočtu EU se v letech 2013-15 odrazil v silicím růstu HPH ve stavebnictví,...

...ten v roce 2016 již nepokračoval, o což se zasloužilo zejména hlubší snížení produkce v inženýrském stavitelství.

Výkon stavebnictví se po odeznění mimořádných růstových faktorů v roce 2016 snížil. Hrubá přidaná hodnota (HPH)²⁴ v mezičtvrtletním vyjádření klesala po celý rok. V úhrnu za rok 2016 byla meziročně o 2,4 % nižší. V letech 2013-2015 přitom výkon stavebnictví sílil, neboť efekt celkového hospodářského oživení byl umocněn zrychleným dočerpáváním prostředků na infrastrukturní projekty z rozpočtu EU. Snížení HPH v roce 2016 bylo odrazem silného poklesu produkce ve stavebnictví (-7,1 %), jenž byl jen zčásti kompenzován hlubší redukcí mezispotřeby (meziročně o téměř desetinu). I přesto byla HPH na konci roku 2016 o reálně 4,1 % vyšší než ve 4. čtvrtletí 2012 (kdy ve stavebnictví vrcholila recese), za dosavadním maximem z konce roku 2007 však stále o 5,6 % zaostávala. HPH se v roce 2016 snížila ve většině odvětvových oddílů stavebnictví – ve výstavbě budov (-3,8 %), v inženýrském stavitelství (-7,2 %). Naopak váhově nejvýznamnější a dlouhodobě rostoucí oddíl specializovaných stavebních činností²⁵ zaznamenal mírné navýšení (+0,4 %).

Graf 8.3.1 Základní ukazatele za odvětví stavebnictví



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Počet pracovníků ve stavebnictví se nadále redukoval, v roce 2016 však jen výhradně vlivem redukce zaměstnanec-kých míst.

Míra investic ve stavebnictví dlouhodobě stagnovala. Vysoký podíl investic směřoval do dopravních prostředků.

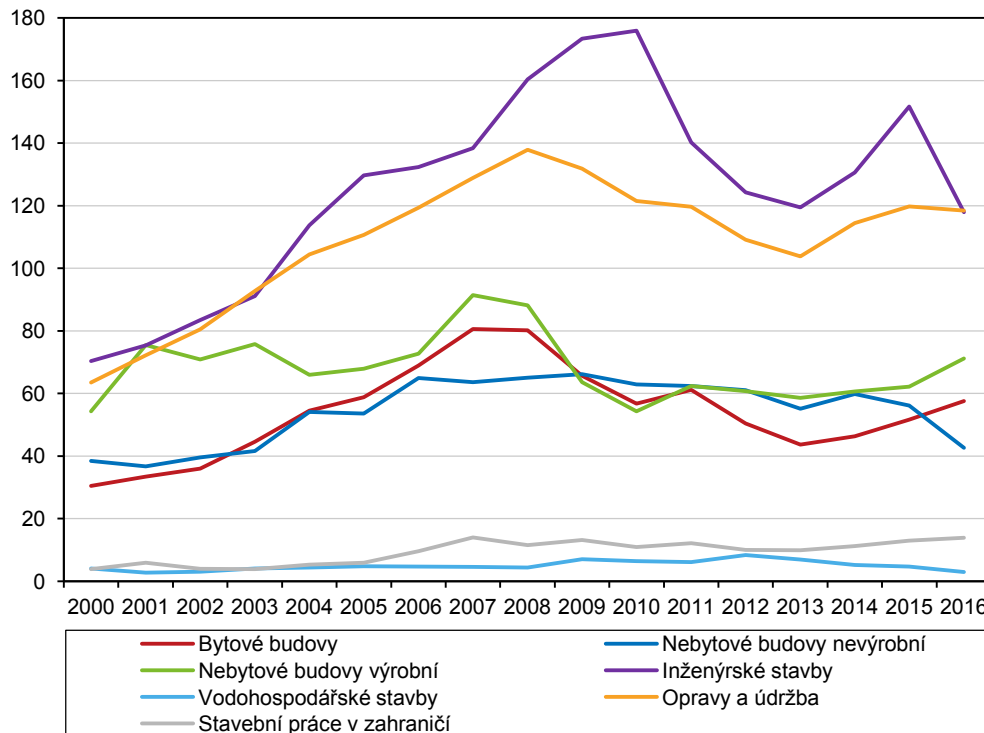
Vývoj HPH ve stavebnictví po roce 2010 těsně kopíroval trendy v míře zisku nefinančních podniků (ty tvoří necelé dvě třetiny HPH celého odvětví stavebnictví). Podíl hrubého provozního přebytku stavebních podniků na jejich HPH se v roce 2016 meziročně snížil a činil 41,5 % (v krizovém roce 2012 pak 36 %, v letech 2001–8 však osciloval kolem 45 %). Za snížením míry zisku stál citelný pokles objemu veřejných zakázek, projevil se ale i efekt rostoucích nákladů na pracovní sílu (vyplacené náhrady zaměstnancům vzrostly meziročně nominálně o téměř 3 %). Celková zaměstnanost ve stavebnictví však klesala již šestý rok v řadě (naposledy o 0,7 %), její redukce byla zmírněna meziročně vyšším počtem sebezaměstnaných. V odvětví pracovalo 406 tis. osob (po přepočtu na plné úvazky), proti roku 2010 o sedminu méně. Hodinová produktivita práce v roce 2016 poprvé po čtyřech letech meziročně poklesla (o 2,4 %), proti vrcholu předchozí dekády (rok 2007) však byla reálně o 3,5 % vyšší. Méně příznivě se z dlouhodobého pohledu vyvíjela míra investic ve stavebnictví, neboť podíl vytvořeného hrubého fixního kapitálu k HPH se v roce 2016 snížil pod 15% hranici. Míra investic ve stavebnictví od roku 2005 spíše stagnovala (s mírnými výkyvy v letech

²⁴ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje o stavebnictví (vč. produkce) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

²⁵ Zahnují elektroinstalační, instalatérské a ostatní stavební instalační práce, kompletační a dokončovací práce (např. omítkářské práce), demolice a přípravu staveniště a dále ostatní specializované činnosti (např. pokrývačské práce). Na rozdíl od výstavby budov a inženýrského stavitelství (kde dlouhodobě dominují nefinanční podniky) zde hrají podstatně významnější roli drobní podnikatelé.

zlomu hospodářského vývoje – 2008 a 2013). Nejvyšší objem investic směřoval do ostatních strojů a zařízení (39 %), vysoký byl – i v porovnání s ostatními odvětvími – podíl výdajů na dopravní prostředky a zařízení (38 %).

Graf 8.3.2 **Stavební práce "S" dle směrů výstavby** (v mld. korun, běžné ceny)*



*Stavební práce „S“ (dle dodavatelských smluv) vyjadřují hodnotu vlastních výkonů ze stavební činnosti provedenou na základě smlouvy o dodávce pro konečného uživatele (stavebníka) vč. hodnoty eventuálních poddodávek stavebních prací přijatých od jiných dodavatelských organizací pro splnění dané smlouvy o dodávce pro konečného uživatele. Objem skutečně provedených prací je vykazován ve fakturovaných hodnotách. Zdroj: ČSÚ (podnikové statistiky)

Zrychlení meziročního růstu nových zakázek v pozemním stavitelství v roce 2016 plně nevykompenzovalo hlubší pokles objednávek v inženýrském stavitelství.

Opravy a údržba se poprvé od roku 2003 staly váhově nejsilnější složkou stavebních prací, když vystřídaly dlouhodobě dominantní práce v oblasti inženýrských staveb.

Hodnota stavebních prací klesala v roce 2016 svisněji v podnicích s 20 a více zaměstnanci než v celém odvětví vinou citelného meziročního úbytku prací (o 11 %) pro veřejné zadavatele.

Téměř čtvrtina republikového úhrnu stavebních prací byla realizována v Praze, šlo o nejvyšší podíl za posledních osm let.

Z podnikových statistik vyplynulo, že střední a větší stavební firmy (nad 50 zaměstnanců) se v roce 2016 potýkaly s poklesem hodnoty nových zakázek. Jejich hodnota v inženýrském stavitelství byla proti roku 2015 (i 2014) o 15 % nižší. Lépe na tom byly podniky v pozemním stavitelství (+22 %, proti roku 2013 růst o 28 %), kde byla poptávka po stavebních pracích více spjata s hospodářským cyklem. Ve stavebnictví ubyly v roce 2016 hlavně větší projekty. Průměrná hodnota nově uzavřených zakázek činila 3,0 mil. korun a byla tak o čtvrtinu nižší než v předchozích dvou letech.

Diferencovaný vývoj v rámci stavebnictví dokresluje i hodnota realizovaných stavebních prací (dle dodavatelských smluv) za hlavní směry výstavby. Zatímco u inženýrských staveb došlo proti roku 2015 k výraznému propadu (o 22 %), nominální hodnota fakturovaných prací za opravy a údržby meziročně stagnovala a stala se zároveň váhově nejvýznamnější složkou stavebních prací (poprvé od roku 2003). Tempo růstu zrychlovalo u bytových i nebytových výrobních budov (souvisejících zčásti s příznivým vývojem v průmyslu). Oproti tomu u nebytových nevýrobních budov (zahrnujících např. hotely, ale i objekty pro společenské a kulturní účely, výzkum, vzdělávání a zdravotnictví) se meziroční pokles stavebních prací prohloubil (na 24 %), na rozdíl od předchozích kategorií staveb však jejich objem prací významně neklesal v období recese. Již třetí rok v řadě se mírně navyšovala hodnota stavebních prací v zahraničí. Větší stavební podniky si touto formou patrně částečně kompenzovaly hlubší pokles domácí poptávky během vleklé recese v celém odvětví. I přes nedávný růst však šlo stále o okrajový segment (s váhou 3,3 % na všech stavebních pracích). To platí i pro vodohospodářské stavby, jejichž váha se v rámci celého stavebnictví navzdory silícím klimatickým výzvám v posledních čtyřech letech neustále snižovala (na 0,7 % v roce 2016). Nominální hodnota veškerých stavebních prací v tuzemsku v roce 2016 meziročně klesla o 7,9 %, v podnicích s 20 a více zaměstnanci dokonce o 12,1 % (výrazně se snížil objem prací pro veřejné zadavatele). Hodnota stavebních prací klesla ve všech regionech (vyjma mírného růstu v Praze a v Plzeňském kraji), v Karlovarském kraji o více než 30 %. Podíl Prahy na republikovém úhrnu stavebních



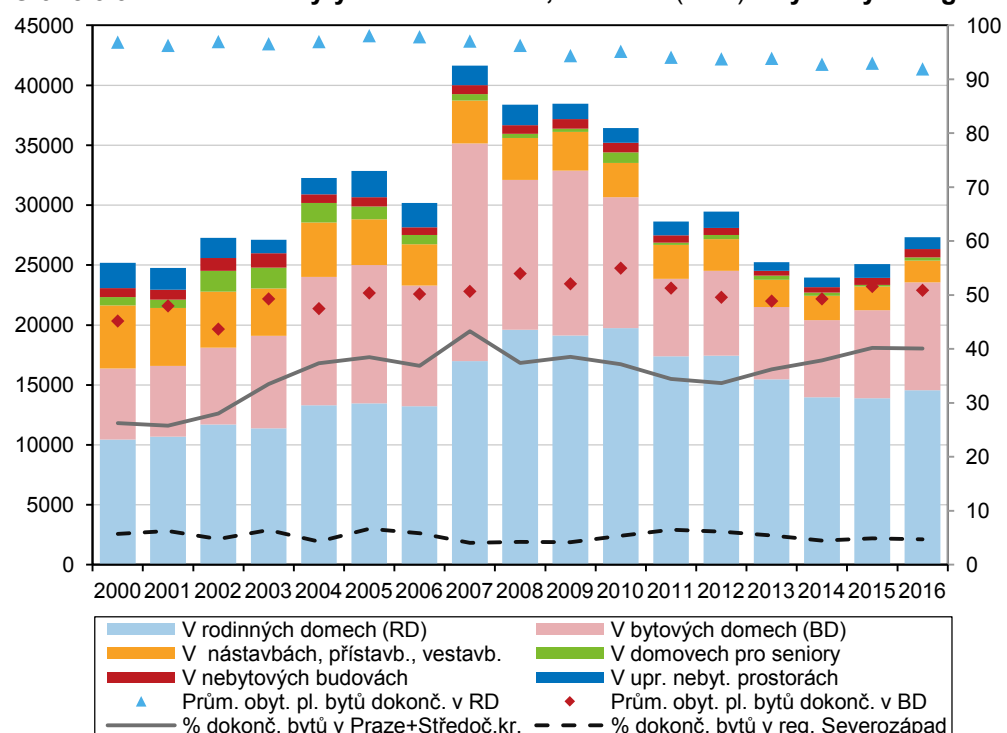
prací dosáhl 23,5 % (byl nejvyšší za posledních osm let), v Jihomoravském kraji bylo prostavěno 10,9 % republikové hodnoty, na Karlovarsko připadala ale jen rovná 2 %. V relaci na obyvatele bylo v letech 2010-2016 prostavěno nejvíce v Praze a Jihočeském kraji, nejméně ve středních a východních Čechách, Liberecku a Zlínsku.

Navzdory mnohým předpokladům rostl objem bytové výstavby jen umírněně.

Intenzita dokončené bytové výstavby byla v letech 2007-2016 v obcích s 500 až 2000 obyvateli téměř 2,5krát vyšší než ve městech s 20 až 50 tis. obyvateli.

K oživení stavebnictví navzdory četným předpokladům (rostoucí příjmy domácností, nízké úrokové sazby) v roce 2016 významně nepřispěla ani bytová výstavba. Byť počet zahájených bytů vzrostl již třetí rok v řadě, dlouhodobé minimum z roku 2013 (22,1 tis.) loni překonal jen o necelou čtvrtinu. Nízká byla hlavně četnost zahájených bytů v bytových domech (5,9 tis., vlivem více než 50% propadu výstavby v Praze) a výstavba bytů v domech pro seniory (387, nejméně v 20-leté historii sledování). V posledních dvou letech se mírně navyšoval i počet všech dokončených bytů, proti objemu výstavby z let 2007-2010 byly ale hodnoty o třetinu nižší. Za posledních deset let měly nejvyšší intenzitu výstavby obce mezi 500 až 2000 obyvateli (o čtvrtinu vyšší než v ČR), nejslabší pak města s 20 až 50 tis. obyvateli (kde bylo v relaci na obyvatele dokončeno o polovinu bytů méně než v ČR). V 5,2 % obcí nebyl v tomto období dokončen žádný byt, nejčastěji šlo o malá sídla na Vysočině a v Jihočeském kraji.

Graf 8.3.3 Dokončené byty v ČR dle druhu, velikosti (v m²) a vybraných regionů



Zdroj: ČSÚ

Pokles výkonu stavebnictví byl ve většině novějších členských států v roce 2016 hlubší než ČR, přesto v nich oproti Česku panovala optimističtější nálada podnikatelů ve stavebnictví.

Svou předkrizovou úroveň HPH ve stavebnictví v roce 2016 překonalo jen šest členů EU, Česko za ní o 5 % zaostávalo.

Saldo důvěry podnikatelů ve stavebnictví zůstává dlouhodobě v negativním pásmu. Po většinu roku 2016 se nadále prohlubovalo a v září dosáhlo dvouletého minima. V drtivé většině států, jež jsou významnými příjemci podpory z fondů EU, byly však v roce 2016 vývoj i celková úroveň důvěry příznivější. Stalo se tak navzdory tomu, že výkony stavebnictví v těchto státech v roce 2016 negativně poznamenalo slabší čerpání „Unijních“ prostředků na infrastrukturní projekty. V zemích, jež vstoupily do EU po roce 2000 (EU13), se HPH meziročně snížila o 7,2 % (tříkrát více než v ČR, především působením hlubokých poklesů v Polsku a Maďarsku). Naopak ve státech EU15 tempo růstu HPH ve stavebnictví mírně zrychlovalo (na 2,0 %). Proti předkrizovému roku 2008 byla HPH ve starých členských zemích o 15 % nižší (vlivem hlubokých poklesů v jihoevropských zemích), v novějších zemích pak o 9 % (z toho v ČR o 5 %). Svou předkrizovou úroveň překonalo (rok 2008) jen šest zemí EU, vedle Polska (+22 %) a Belgie (+14 %) i velké ekonomiky – Německo (o 8 %) a Velká Británie (o 5 %). Podíl stavebnictví na celkové HPH se ve většině národních ekonomik EU dlouhodobě mírně snižuje. V roce 2016 činila váha stavebnictví v ČR 5,5 % (podobně jako v EU15 i EU13), nejsilnější byla na Slovensku (7,5 %) a Polsku (6,9 %).

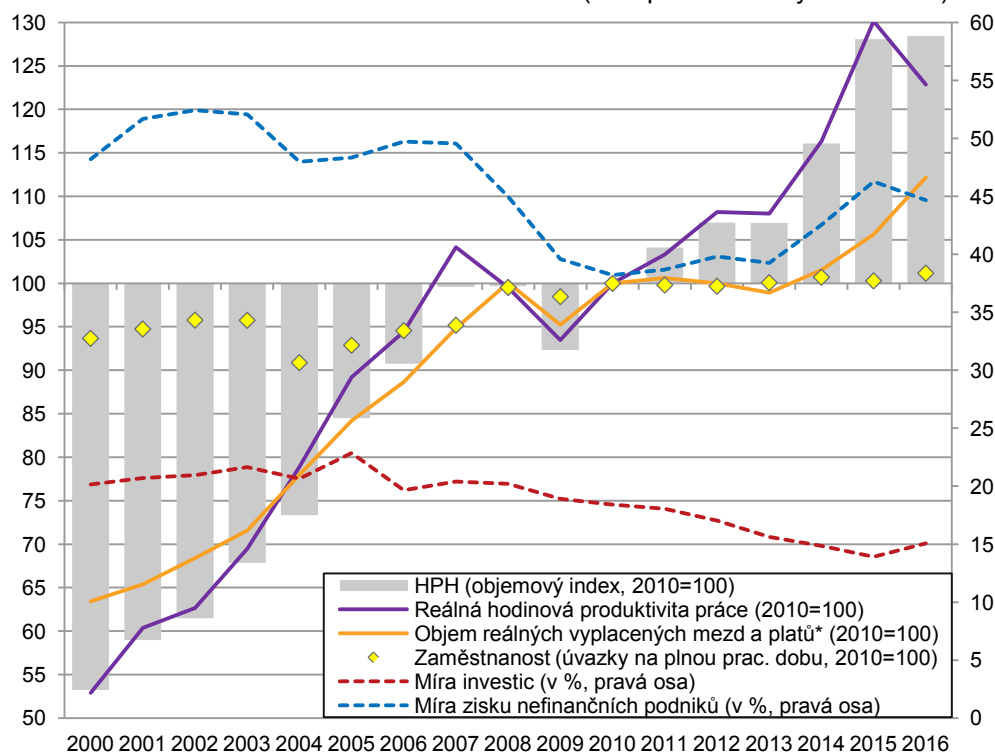
8.4. Obchod

Růst hrubé přidané hodnoty v obchodu se v roce 2016 ztenčil na meziročních 0,3 %...

...a byl ovlivněn zejména vysokou srovnávací základnou ve váhově dominantním oddílu velkoobchodu.

Odvětví obchodu²⁶ zahrnující kromě váhově dominantního velkoobchodu také maloobchod a obchod i opravy motorových vozidel dlouhodobě patří k dynamicky se rozvíjející oblasti ekonomiky. Hrubá přidaná hodnota (HPH) se v tomto odvětví za posledních dvacet let meziročně snížila jen v roce 2009 (o 7,3 %) a v dalším z roků hospodářské recese – 2013 – pak stagnovala. Jen mírný růst (+0,3 %) si obchod připsal rovněž v roce 2016. Stála za tím především vysoká srovnávací základna, neboť v roce 2015 se přidaná hodnota zvýšila o 10,3 % (tedy srovnatelným tempem jako v průměru za konjunkturální období 2003–2007). Slabé tempo růstu v roce 2016 souviselo také se zpomalením výkonu ekonomiky, které se odrazilo na výsledcích výrazně procyklických odvětvových oddílů – velkoobchodu a obchodu s motorovými vozidly. HPH v celém odvětví obchodu ovlivnilo také výrazné zrychlení tempa růstu mezispotřeby (na nejvyšší hodnotu po roce 2010), neboť meziroční růst samotné produkce zpomalil jen mírně (na 3,9 %, z 4,9 % v roce 2015).

Graf 8.4.1 Zákl. ukazatele za odvětví obchodu (vč. oprav a údržby motor.voz.).



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Svížný růst míry zisku nefinančních podniků v obchodu z let 2014 i 2015 se již neopakoval.

Dlouhodobý pokles míry investic v obchodu se v roce 2016 vlivem silnějších investic do dopravních prostředků zastavil.

Míra zisku nefinančních podniků²⁷ v obchodu se po dvou letech svižného růstu v roce 2016 mírně snížila (na 44,7 %). Zlepšení finanční situace obchodních podniků po odeznění poslední recese však zdaleka nestačilo vykompenzovat propad ziskovosti v letech 2008 a 2009 (v roce 2007 dosahoval podíl hrubého provozního přebytku podniků v tomto odvětví na jimi vytvořené HPH bezmála 50 %). Na redukci ziskovosti v roce 2016 se – podobně jako i v jiných odvětvích služeb – podepsaly hlavně rostoucí mzdové náklady. Objem reálných vyplacených mezd a platů (v pojetí národních účtů) rostl v obchodu nejvyšším meziročním tempem (+6,2 %) po roce 2007. Pomohl k tomu především růst průměrných mezd (vlivem prohlubujícího se nedostatku zaměstnanců i navyšování minimálních mezd), neboť počet zaměstnanců se navýšil jen o 1,3 %. Podstatně výrazněji však vzrostla odpracovaná doba, což se negativně odrazilo ve snížení hodinové produktivity práce. I tak však byla produktivita v roce 2016 oproti roku 2014 vyšší o 5,6 %, v komparaci s rokem 2007 dokonce o 18 %. Míra investic v obchodu měla po roce 2005 klesající trend. Její výše navíc patří dlouhodobě

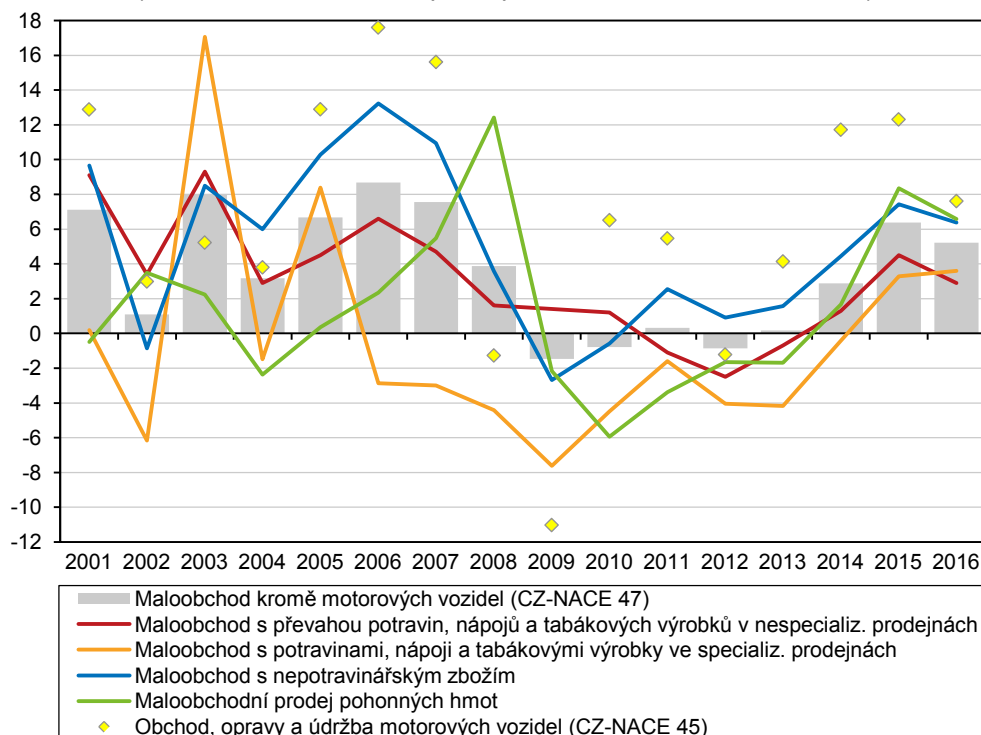
²⁶ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje o obchodu (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

²⁷ Nefinanční podniky tvořily v roce 2016 pět šestin HPH odvětví obchodu. Zbýlá šestina připadala na drobné podnikatele (zařazené do sektoru domácností).



v rámci všech služeb k podprůměrným. Redukce míry investic v obchodě se v roce 2016 po osmi letech zastavila, podíl hrubého fixního kapitálu k HPH se rovnal 15 %. Na tomto mírném oživení se podílel zejména velkoobchod, z věcného hlediska pak investice do dopravních prostředků. Největší podíl investic v odvětví obchodu však dlouhodobě směřuje do ostatních strojů a zařízení (v roce 2016 více než třetina). Proti roku 2008 se celkové fixní investice v obchodu reálně snížily o 13,5 % (v celé ekonomice „jen“ o 2,8 %), k čemuž výrazně přispěla hlubší redukce investic do budov.

Graf 8.4.2 Tržby v maloobchodu a v motoristickém segmentu obchodu*
(reálně, očištěno od vlivu počtu pracovních dnů, meziočně v %)



*Údaje vychází z měsíčních šetření v maloobchodu.

Zdroj: ČSÚ

Růst maloobchodních tržeb je dlouhodobě tažen především nepotravinářským zbožím.

Z hlediska tvorby HPH zůstává váhové složení obchodu (dle odvětvových oddílů) dlouhodobě poměrně stabilní. Podíl velkoobchodu po roce 2000 kolísal okolo 50 %. Role maloobchodu (bez motoristického segmentu) mírně ustupovala do pozadí (v roce 2016: 36 %, v roce 2010: 40 %) ve prospěch obchodu s motorovými vozidly. Podrobnější pohled na vývoj jednotlivých segmentů maloobchodu umožňují výsledky pravidelných měsíčních šetření. Z nich vyplývá, že vývoj celkových reálných maloobchodních tržeb díky jejich váze i dynamice dlouhodobě nejvíce ovlivňují tržby za nepotravinářské zboží. Za posledních patnáct let nepřispívaly tyto tržby k růstu nejvíce ze všech segmentů maloobchodu jen v roce 2002 a dále v letech 2009 a 2010, kdy se maloobchod potýkal s důsledky recese. Tyto důsledky se oproti jiným odvětvím služeb v samotném maloobchodu projevovaly pozvolněji, přetrvávaly však pět let. Tato skutečnost souvisela s opožděným dopadem recese na trh práce, který byl později dále zesílen restriktivními výdajovými opatřeními veřejných rozpočtů v období fiskální konsolidace. Reálný čistý disponibilní příjem domácností v letech 2011 až 2013 klesal, v úhrnu za tři roky o 3,7 %²⁸. Slabší kupní síla domácností se v tomto období projevila snížením maloobchodních tržeb u potravinářského zboží, meziočně méně inkasovali také prodejci pohonných hmot (PHM). Na výrazném oživení maloobchodu po roce 2013 se podílely všechny jeho hlavní segmenty. Nejdynamičtější se navyšovaly zejména tržby za nepotravinářské zboží a také za prodej PHM, jehož spotřebu v letech 2015 i 2016 stimulovaly i příznivé ceny (a to i v porovnání s některými sousedními státy ČR). V roce 2016 se mezioční tempo růstu maloobchodních tržeb poprvé po třech letech snížilo (z 6,4 % na 5,2 %)²⁹, mírné zpomalení úzce korespondovalo s vývojem čistých disponibilních příjmu domácností.

Tempo růstu celkových maloobchodních tržeb v roce 2016 mírně zpomalilo, přesto šlo druhý nejlepší výsledek po roce 2007.

²⁸ Do reálného vyjádření bylo převedeno deflátořem výdajů na konečnou spotřebu domácností.

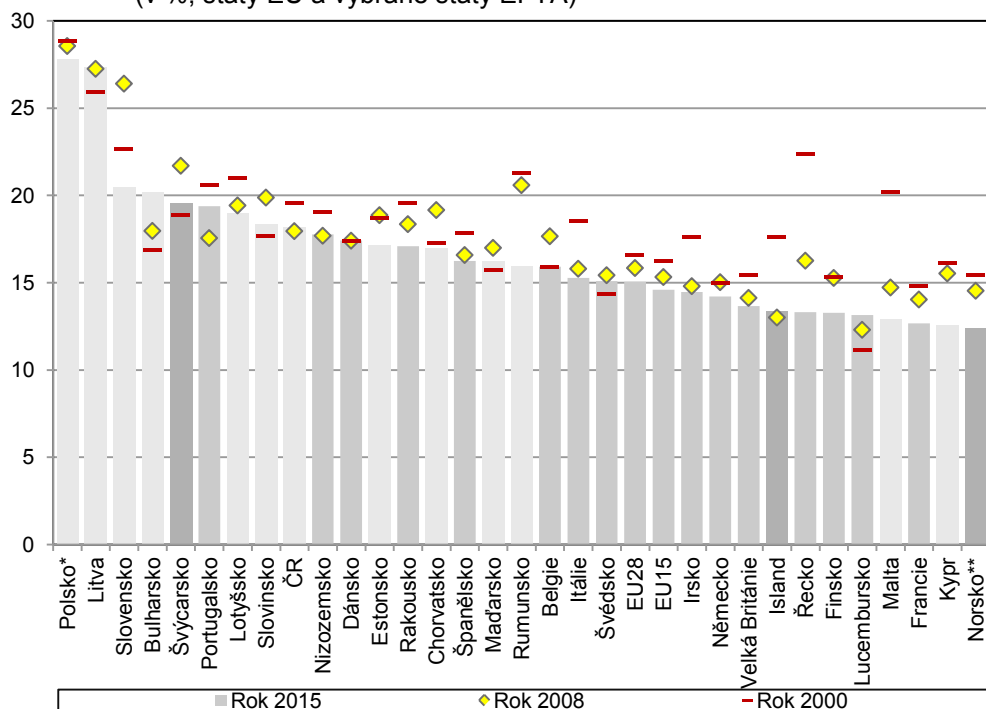
²⁹ Vyjadřuje hodnoty očištěné od vlivu počtu pracovních dnů.

Poprvé po roce 2005 se tržby za potraviny ve specializovaných prodejnách vyvíjely meziročně příznivěji než tržby v nesespecializovaných prodejnách.

Po odeznění poslední recese spočívá těžiště růstu maloobchodních tržeb v EU především na novějších členských státech a mimo ně pak na Velké Británii.

Z podrobnějšího členění vyplynulo, že růstové tempo tržeb se v roce 2016 výrazněji zvýšilo jen ve specializovaných prodejnách s oděvy, obuví a koženým zbožím a také ve specializovaných prodejnách s potravinami. Meziroční růst tržeb specializovaných prodejců potravin převýšil obdobné tempo za potraviny v nesespecializovaných prodejnách (tvořených převážně obchodními řetězci). Stalo se tak poprvé za posledních jedenáct let. Dlouhodobé posilování nesespecializovaných prodejen s převahou potravin na úkor menších specializovaných je typické pro drtivou většinu zemí EU (jednou z mála výjimek je Francie). Tržby za prodej nepotravinářského zboží rostly v Česku v období 2014-2016 o polovinu vyšším tempem než v EU. Z jednotlivých sortimentních prodejen dosáhly v letech 2014 i 2015 v ČR nejvyššího tempa počítačová a komunikační zařízení (kde poptávku stimulovaly i příznivé ceny), v roce 2016 pak výrobky pro kulturu a rekreaci či výrobky pro domácnosti (např. elektrospotřebiče a elektronika, nábytek). Tempa celkových maloobchodních tržeb dosahovaly ve všech letech po vstupu ČR do EU lepších výsledků než v úhrnu za státy unijní osmadvacítky (výjimkou byl jen rok 2010). Po odeznění poslední hospodářské recese v EU spočívá těžiště nejsilnější dynamiky maloobchodu především v novějších unijních členských státech (vyjma Chorvatska Slovinska a také Slovenska). Mimo ně se daří zejména Velké Británii a z menších ekonomik pak Irsku a Lucembursku. Meziroční pokles maloobchodu v Řecku trval osm let v řadě, oproti roku 2008 se tak tržby reálně snížily o 41 %.

Graf 8.4.3 Podíl HPH v odvětví obchodu na přidané hodnotě ve všech službách (v %, státy EU a vybrané státy EFTA)



*Polsko: místo roku 2000 uveden dostupný údaj za rok 2003. **Norsko: místo roku 2015 uveden údaj za rok 2014. Pozn: Novější i starší členské státy EU, jakož i vybrané státy uskupení EFTA, jsou odlišeny stupni šedi. Zdroj: Eurostat

Vyšší podíl obchodu na HPH v terciárním sektoru dlouhodobě přetrvává ve většině novějších členských zemí EU, včetně Česka.

HPH v odvětví obchodu tvořila v roce 2015 v ČR 18,2 % HPH veškerých služeb, na výkonu celé ekonomiky se podílela necelými 11 %. Zatímco v prvním případě převyšovala hodnotu EU o více než 3 p.b., ve druhém se vlivem relativně slabšího zastoupení služeb v české ekonomice od hodnoty EU prakticky nelišila. Vyšší váhou obchodu na všech službách se vyznačují novější členské státy (v Polsku a Litvě více než čtvrtina, což souvisí i s celkově nižší rozvinutostí progresivnějších forem služeb – např. finančních služeb, vědy a výzkumu. Tato váha se však v dlouhodobějším pohledu ve většině unijních zemí snižuje (výrazně pak v Řecku, Rumunsku, Maltě či Slovensku). V jižním a východním křídle EU hraje obchod nezanedbatelnou roli i z pohledu zaměstnanosti. Obchod se na zaměstnanosti ve službách se v roce 2015 nejvíce podílel v Bulharsku (27 %), v relaci k zaměstnanosti v celé ekonomice v Řecku (20 %, u HPH šlo přitom jen o 11 %). Počet pracovníků v obchodu v zemích jižní Evropy byl ovlivněn vysokým počtem sebezaměstnaných. Ti v Řecku a Itálii tvořili okolo 40 % všech pracovníků obchodu, v ČR 17 %, v Polsku 20 % a Německu 10 %.



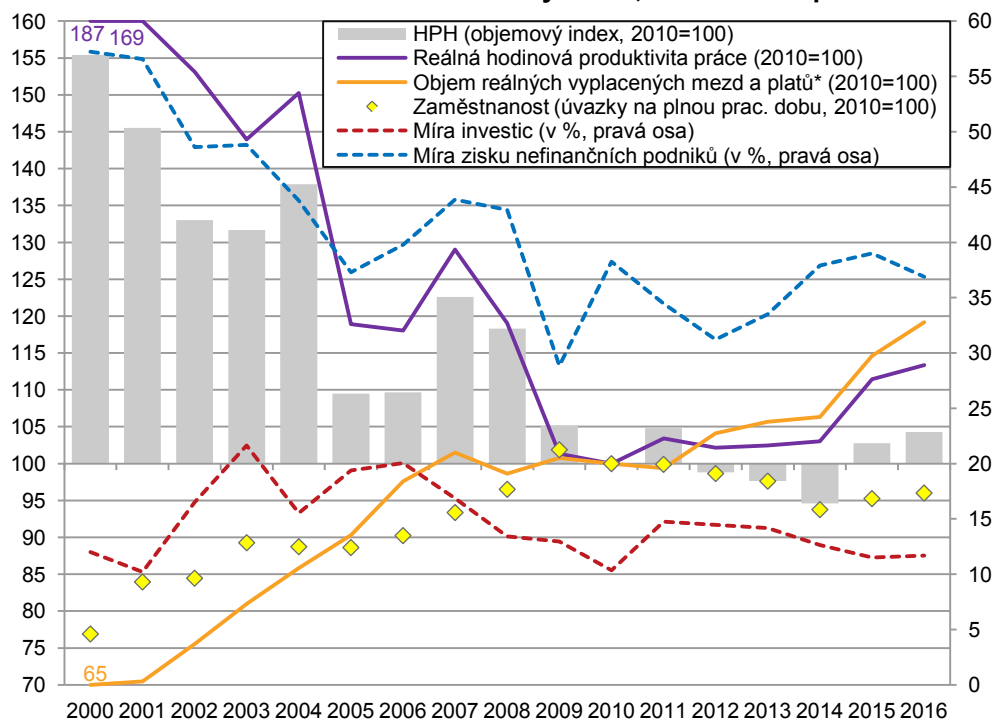
8.5. Ubytování, stravování, pohostinství

V ubytování, ale i stravování a pohostinství se hrubá přidaná hodnota navyšovala již druhý rok v řadě...

...v dlouhodobější perspektivě se však výkon celého odvětví snižoval primárně vlivem váhově významnějšího pohostinství a stravování.

Příznivý hospodářský vývoj české i světové ekonomiky doprovázený rostoucími disponibilními příjmy domácností se postupně odrazil i ve výkonech odvětví pohostinství, ubytování a stravování³⁰. Hrubá přidaná hodnota (HPH) vzrostla v roce 2016 o 1,4 % (o rok dříve dokonce o 8,6 %). Opakovaný meziroční růst zaznamenalo toto odvětví po roce 2000 teprve podruhé (v prvním případě v letech 2006–2007). Na růstu se v letech 2015 i 2016 podílela obě dílčí odvětví – jak ubytování (kde růst přetrvával již čtvrtý rok v řadě), tak i váhově významnější stravování a pohostinství. Oproti roku 2007 však byla v roce 2016 přidaná hodnota v celém odvětví o více než sedminu nižší (podobné hloubky propadu dosahovala i produkce). HPH v ubytování byla negativně poznamenána světovou finanční a hospodářskou krizí, jež v letech 2008 a 2009 omezila příjezdový cestovní ruch v ČR. Obrat v následujících letech dopady této krize plně nevykompenzoval, přestože se HPH v ubytování meziročně navyšovala ve všech letech (vyjma roku 2012). Proti roku 2007 byla HPH na konci hodnoceného období o 7,8 % nižší. Naopak pohostinství a stravování se s dopady recese potýkalo prakticky celé období 2008–2014 (kromě dočasného mírného oživení v roce 2011). Za toto období se HPH zredukovala o bezmála čtvrtinu. HPH v odvětví ubytování, stravování a pohostinství však klesala i po většinu let v období 2000–2007, a to přes relativně příznivé podmínky (svižný růst ekonomiky, růstový impuls vstupu ČR do EU na příjezdový cestovní ruch). V pozadí stál slabý růst produkce (především v pohostinství a stravování), zčásti i vyšší růst mezispotřeby (v ubytování).

Graf 8.5.1 Základní ukazatele za odvětví ubytování, stravování a pohostinství



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra investic v odvětví po roce 2007 stagnovala a v roce 2016 nedosahovala ani poloviny úrovně za celý terciární sektor.

Produktivita práce v ubytování, pohostinství i stravování v letech 2015

Trend dlouhodobé redukce HPH v odvětví měl dopad i na ziskovost nefinančních podniků³¹. Její dlouhodobý silný pokles vrcholil v roce 2009, kdy se podíl hrubého provozního přebytku podniků na HPH snížil pod 30 %. Od té doby vykazuje mírně rostoucí trend (pouze však v odvětvovém oddíle ubytování). Míra zisku v roce 2016 (35 %) však nedosahovala výše z let 2007–2008, a to ani v ubytování (37 ku 43 %), které dlouhodobě vykazuje výrazně příznivější výsledky než stravování a pohostinství. Míra investic v odvětví po roce 2007 stagnovala a udržovala se na velmi nízkých hodnotách (v roce 2016: 13 %, v celém terciárním sektoru téměř 30 %). V kontrastu se stagnující produkcí a klesající HPH se v odvětví po roce 2000 navyšovala zaměstnanost

³⁰ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

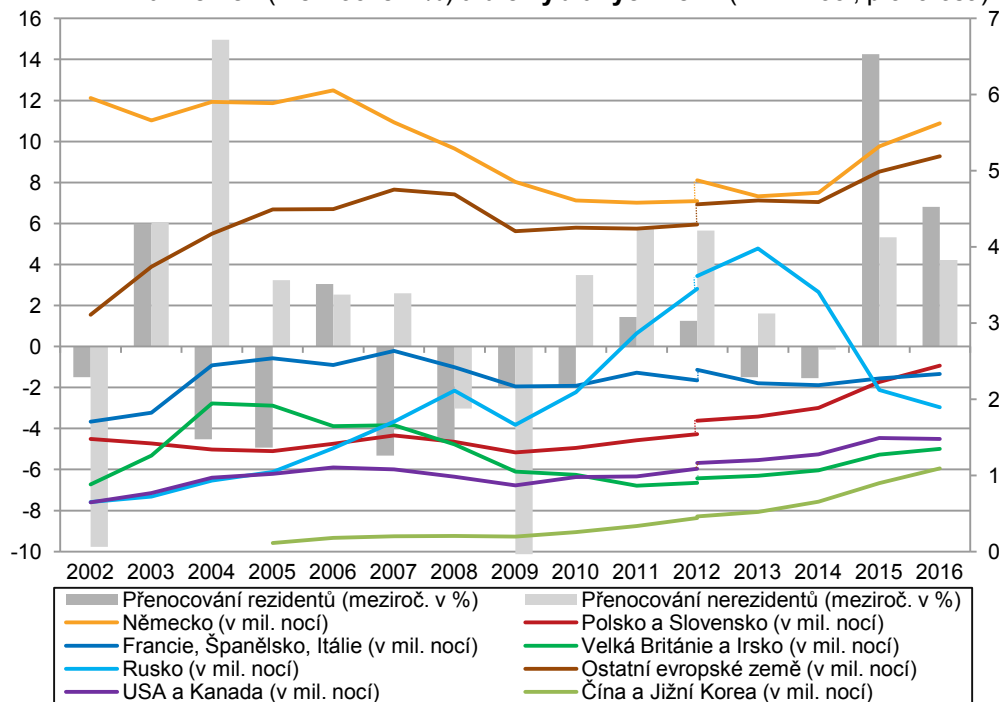
³¹ Nefinanční podniky vytvářely v roce 2016 pouze mírně nadpoloviční podíl HPH celého odvětví. Zatímco v ubytování byla jejich role silná (78 %), ve stravování a pohostinství se podílely jen 43 % (56 % tvořili drobní podnikatelé spadající pod sektor domácností).

i 2016 rostla, v mezi-odvětvovém pohledu ale nadále patřila k nejnižším.

V roce 2015 se zastavila redukce zaměstnanosti, objem vyplacených mezd se výrazně zvýšil.

(téměř výhradně v oddíle stravování a pohostinství). Tyto tendence vyústily v silný propad hodinové produktivity práce, která se mezi roky 2000 a 2010 zredukovala o téměř polovinu. V letech 2010 až 2014 odpovídala redukce zaměstnanosti klesajícím výkonům odvětví. V následujících letech produktivita práce výrazněji vzrostla, přesto se v roce 2016 nacházela o 5 % pod úrovní roku 2008. Celé odvětví patří dlouhodobě k nejslabším z pohledu hodinové produktivity práce. Ta se v roce 2016 nacházela (v nominálním vyjádření) jen na 51 % úrovně celého terciárního sektoru. Zlepšení výkonových ukazatelů v odvětví se promítlo i do mírného růstu zaměstnanosti. Ta se mezi roky 2014 a 2016 se zvýšila o 2,4 %. Objem vyplacených nominálních mezd a platů narostl ve stejném období o 12,8 % i vlivem opakovaného navyšování úrovně minimálních mezd. Pokles počtu sebezaměstnaných se po šesti letech v roce 2016 zastavil, výhradně díky příznivému vývoji v pohostinství a ubytování.

Graf 8.5.2 Počet přenocování všech ne/rezidentů v hromadných ubytovacích zařízeních (meziročně v %) a dle vybraných zemí (v mil. nocí, pravá osa)*



*Od roku 2012 jsou uvedeny též revidované údaje na základě výsledků projektu MMR "Zkvalitnění informací o vybraných sektorech cestovního ruchu". Vliv nové metodiky je patrný při srovnání dvojích údajů v roce 2012. Zdroj: ČSÚ

Svížný meziroční nárůst počtu návštěvníků v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) pokračoval i po silném roce 2015.

Návštěvnost rostla ve všech krajích. Průměrná doba pobytu zahraničních hostů se nadále mírně zkracovala, u tuzemské klientely stagnovala.

Atraktivita Česka pro domácí i zahraniční návštěvníky po slabších letech 2013 a 2014 následně výrazně vzrostla. Stálo za tím zlepšení příjmové situace domácností v tuzemsku, jakož i v mateřských zemích nejčastěji zastoupených skupin zahraničních návštěvníků ČR. Svou roli patrně sehrál i psychologický faktor spojený s vnímáním Česka jako relativně bezpečné destinace. V roce 2016 se v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) ubytovalo 18,4 mil. hostů, z toho ze zahraničí 9,3 mil. (meziročně o 7,1 % více)³². Počet všech hostů v HUZ v roce 2016 vzrostl o 6,9 %, předchozí rok růst dokonce těsně přesáhl 10% hranici (a docílil nejvyššího meziročního tempa po roce 2000). Výrazné oživení návštěvnosti v letech 2015 a 2016 bylo plně srovnatelné s obdobím 2003 až 2004, kdy Česko těžilo především z nového členství v Unii a počet zahraničních návštěvníků prudce vzrostl – především ze starších členských států EU (nikoliv však z Rakouska a Německa). V letech 2015 i 2016 návštěvnost narůstala ve všech krajích, a to v případě jak hostů z Česka, tak i občanů jiných států. Průměrná délka pobytu zahraničních hostů v ČR se dlouhodobě snižovala. V roce 2016 činila 3,6 dne, v roce 2008 ještě nepatrně převyšovala 4 dny. Lze to částečně vysvětlit zvyšujícím se zastoupením hostů ze vzdálenějších (nejčastěji asijských) destinací, kteří obvykle pobývají v Česku kratší dobu. Svou délku pobytu však v průměru

³² Výrazně vyšším tempem narostla (o 34 % na 2,9 mil.) dle údajů z šetření o příjezdovém cestovním ruchu (organizovaném Ministerstvem pro místní rozvoj ve spolupráci s agenturou Stem/Mark) četnost zahraničních hostů, kteří využili služeb individuálních ubytovacích zařízení. O osminu se proti roku 2015 navýšil také počet jednodenních návštěvníků (na 16,2 mil.), z nichž čtyři pětiny mířily do ČR za nákupy (tradičně především ze sousedních zemí). Řádově nižší význam měli pro českou ekonomiku tranzitující návštěvníci (2,6 mil., +6 %), kteří se dle výše uvedeného šetření v roce 2016 na celkových výdajích všech zahraničních návštěvníků ČR (31,1 mil. osob) podíleli pouze 1 %.

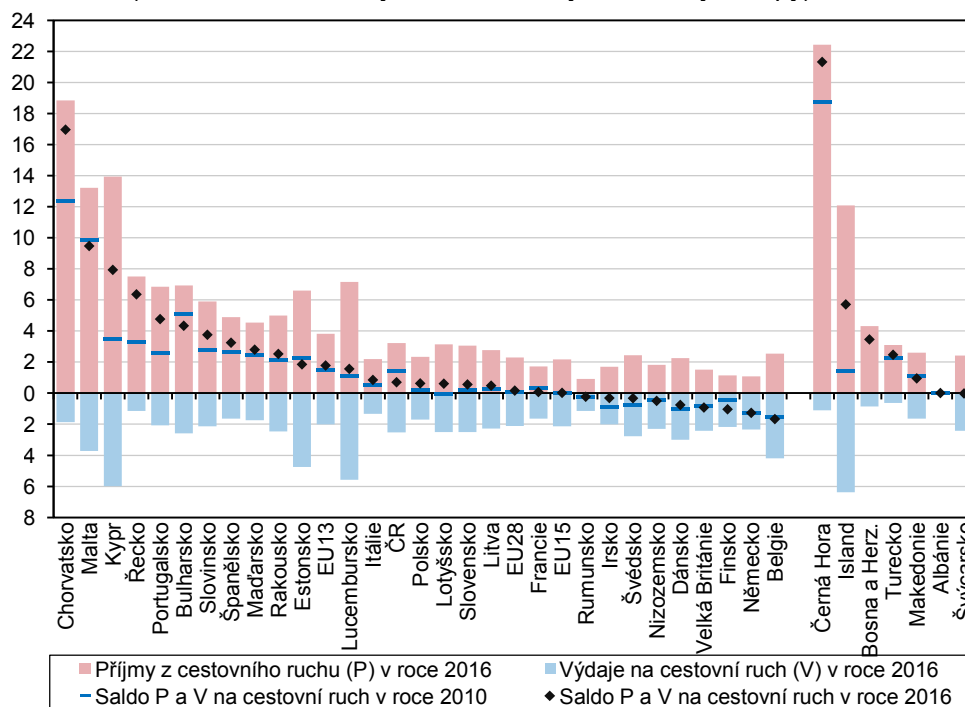


Výrazná regionální nerovnost v ubytování zahraniční klientely pokračovala. Podíl Prahy na přenocování nerezidentů v ČR dosáhl rekordních 62 %.

Silný propad počtu přenocování hostů z Ruska a Ukrajiny v období 2014 a 2015 se v následujících měsících zastavil.

zkracují i hosté ze dvou nejčastěji zastoupených zemí v ČR – z Německa a Ruska. Pokles průměrné doby pobytu hostů z Česka se naopak po roce 2013 zastavil a od té doby stagnuje (na 3,8 dnech). Zatímco regionální rozložení návštěvnosti ze strany tuzemských hostů do značné míry odpovídá velikosti jednotlivých krajů, u nerezidentů přetrvávají výrazné nerovnováhy. Podíl Prahy na přenocování nerezidentů v ČR v roce 2016 dosáhl rekordních 62 %, Karlovarského kraje 13 % (vlivem lázeňství a silné váhy hostů z Německa, Ruska i blízkého východu) a na třetí v pořadí – Jihomoravský kraj – zbyla pouhá 4 %. Mezi roky 2013 a 2016 došlo v ČR k propadu počtu přenocování hostů z Ruska (v úhrnu o 52 %), Ukrajiny (-22 %) i Japonska (-18 %). Tato redukce byla zčásti kompenzována dynamickým růstem u čínské a jihokorejské klientely (u níž se počet přenocování v HUZ za stejné období více než zdvojnásobil).

Graf 8.5.3 Poměr příjmů, výdajů a salda z cestovního ruchu v HDP* (nominálně, v %, státy EU a ostatní vybrané státy Evropy)



*Údaje vychází z nejnovější metodiky platební bilance (BPM6). Pro některé země je na místo let 2010 a 2016 uveden nejblíže rok s dostupnými údaji (2015, resp. roky 2011, 2012 a 2013). Zdroj: Eurostat

Z cestovního ruchu získala ČR v roce 2016 čisté příjmy ve výši 0,71 % HDP. Proti roku 2010 se výše přebytku snížila na polovinu, zejména vlivem růstu výdajů rezidentů ČR v zahraničí.

Makroekonomický přínos cestovního ruchu vystihuje Satelitní účet cestovního ruchu (TSA³³) a statistika platební bilance. Dle TSA se podíl cestovního ruchu na HDP pohybuje těsně pod úrovní 3%. Do roku 2010 se vykazoval mírně klesající trend, od té doby stagnuje. Na celkové zaměstnanosti se v roce 2015 podílel 4,4 % (u žen 5,4 %). Platební bilance zahrnuje mj. i údaje o výdajích rezidentů ČR v zahraničí. Saldo příjmů z cestovního ruchu bylo dosud v historii samostatné ČR nepřetržitě kladné³⁴. V roce 2016 převýšily příjmy z cestovního ruchu inkasované od nerezidentů výdaje na cestovní ruch placené rezidenty o 34 mld. korun. Ve vztahu k nominálnímu HDP šlo o 0,71 %, v roce 2010 byla přitom tato relace dvojnásobná. Přestože měla ČR v roce 2016 pasivní saldo cestovního ruchu jen se sedmi unijními státy EU (vedle Chorvatska, Bulharska, Řecka a Irska šlo hlavně o hlubší deficity se svými sousedy – kromě Německa), nedosáhla přebytku s celou EU (-11 mld. korun). Do celkové aktivní bilance se tak Česko dostalo hlavně díky výrazně kladnému saldu s Ruskem, Ukrajinou a asijskými státy (Izrael, Čína, Jižní Korea). ČR patřila k dvěma třetinám zemí Unie, jež v roce 2016 registrovaly aktivní saldo cestovního ruchu. Příjmy z cestovního ruchu měly relativně největší význam pro státy jižní Evropy a většinu balkánských států. Ve většině z nich vykázaly čisté příjmy z cestovního ruchu mezi roky 2010 a 2016 svižný růst a pomohly tamějším ekonomikám s překonáváním dopadů hospodářské recese.

³³ Z anglického výrazu Tourism Satellite Account.

³⁴ Platilo to i v letech 2002 a 2008 kdy saldo meziročně klesalo dvojcifernými tempy především vlivem méně příznivého vývoje příjmů (v důsledku povodní v roce 2002, resp. počínající světové finanční a hospodářské krize).

8.6. Doprava

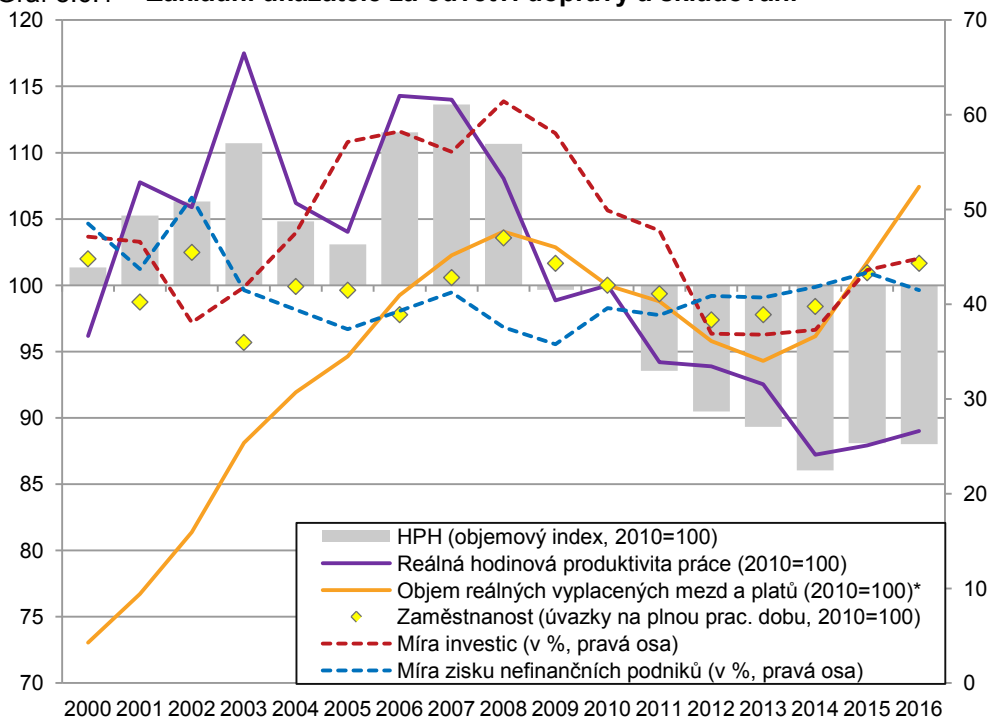
Váha dopravy a skladování na hrubé přidané hodnotě celé ekonomiky ČR převyšovala v roce 2016 úroveň EU, mezi novějšími členskými státy byla ale druhá nejnižší.

HPH byla v roce 2016 proti roku 2007 o téměř čtvrtinu nižší, samotná produkce však prakticky stagnovala.

Odvětví dopravy a skladování tvoří důležitou součást ekonomiky, hraje klíčovou roli ve vnitřním i zahraničním obchodu. V roce 2016 vytvářelo v ČR 5,6 % přidané hodnoty národního hospodářství³⁵. Na produkci celé terciární sféry se podílelo osminou, v případě HPH či zaměstnanosti pak zhruba desetinou. Přestože podíl dopravy a skladování na HPH české ekonomiky dlouhodobě převyšuje obdobný podíl v EU (v roce 2015 o 0,6 p.b.), mezi novějšími členskými státy byla váha tohoto odvětví nižší pouze v Chorvatsku (4,8 %). Nejsilnější podíl mělo toto odvětví v pobaltských státech (8 až 12 %) a na Slovensku. V rámci zemí EU15 ale dosáhlo vyšší váhy než v ČR jen v Rakousku (vlivem rozvinuté pozemní dopravy) a Řecku (silná pozice vodní dopravy). Zatímco ve starších i novějších členských státech EU váha dopravy a skladování dlouhodobě stagnovala, v Česku se zmenšila (proti roku 2000 o 1,4 p.b.).

HPH v odvětví dopravy a skladování v roce 2016 meziročně stagnovala. Nenavázala tak na více než 2% růst z roku 2015 (tažený silnou dynamikou pozemní dopravy), který však byl za poslední dekádu spíše ojedinělý. Proti dosavadnímu vrcholu z konjunkturálního roku 2007 byla HPH celého odvětví o bezmála čtvrtinu nižší. Za poklesem stála hlavně rostoucí mezispotřeba, neboť objem produkce byl proti 2007 prakticky shodný. Z dílčích odvětví působila na tento pokles hlavně procyklická pozemní a potrubní doprava (s propady výkonů v letech 2008 a 2009), dlouhodobě však HPH klesala i v ostatních váhově méně významných druzích dopravy a též v poštovních a kurýrních činnostech. Naopak ve skladování a vedlejších činnostech v dopravě se HPH od roku 2007 navýšila o 41 %. Šlo tak o nejdynamičtěji rozvíjející se oddíl celého odvětví nejen v Česku, ale i většině (především) novějších členských států EU.

Graf 8.6.1 Základní ukazatele za odvětví dopravy a skladování



*Do reálného vyjádření převedeno deflátorem výdajů na konečnou spotřebu domácností. Zdroj: ČSÚ (národní účty)

Míra zisku nefinančních podniků dlouhodobě stagnovala, míra investic v celém odvětví dopravy a skladování byla naopak poznamenána hlubokou recesí, jež ovlivnila zejména objem investic do ostatních budov

Míra zisku nefinančních podniků³⁶ v odvětví dopravy a skladování zůstávala v posledních desetiletí poměrně stabilní (vyjma mírného poklesu v letech 2008 a 2009). Podíl hrubého provozního přebytku podniků v tomto odvětví na jimi vytvořené HPH činil 41,5 % a i přes mírné meziroční snížení byl srovnatelný s konjunkturálním rokem 2007. Na rozdíl od ziskovosti míra investic v celém odvětví naopak mezi roky 2008 a 2012 silně propadla (z 61 na 37 %). V pozadí stála silná redukce investic do ostatních budov a staveb, které souvisely s dočasným útlumem rozvoje ve skladování.

³⁵ Pokud není uvedeno jinak, vychází všechny údaje (výkony, zaměstnanost) z dat národních účtů a jsou očištěny o cenové vlivy.

³⁶ V roce 2016 vytvářely nefinanční podniky 70 % HPH odvětví dopravy a skladování. Dominovaly ve většině odvětvových oddílů vyjma skladování a vedl. činností v dopravě, kde byla jejich váha nižší (46 %) oproti subjektům zařazeným do sektoru vládních institucí (52 %).

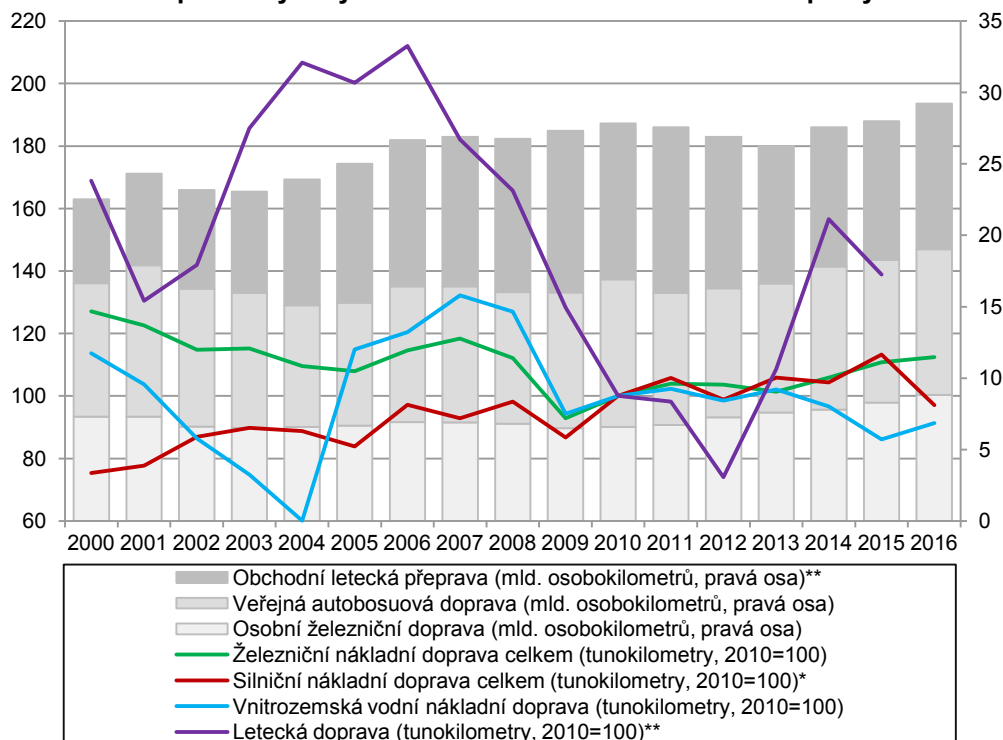


a staveb.

Hodinová produktivita práce v dopravě a skladování v letech 2015 a 2016 mírně vzrostla, proti roku 2007 byl však vývoj nepříznivý.

Míra investic v celém odvětví výrazněji ožila až v letech 2015 a 2016, zůstávala však hluboko pod úrovní z konjunktury v předchozí dekádě. Na oživení se podílel rozvoj skladovacích a logistických aktivit, z menší části i rozšiřování či obnova vozového parku. Počet pracovníků v dopravě a skladování se meziročně zvýšil o 0,7 %, růstové tempo ale ve srovnání s rokem 2015 (+2,6 %) zvolnilo. Celková zaměstnanost rostla již čtvrtým rokem v řadě, proti vrcholu z roku 2008 však – na rozdíl od objemu reálných vyplacených mezd – stále mírně (o 2 %) zaostávala. Na nedávném oživení se podílely zejména dlouhodobě silící skladovací aktivity (kde růst zaměstnanosti nebyl výrazně ovlivněn ani hlubokou recesí). V menší míře přispěla i váhově dominantní pozemní a potrubní doprava, kde redukce zaměstnanosti po roce 2012 již nepokračovala. Navyšování počtu pracovníků se týkalo jen zaměstnaneckých pozic. Hodinová produktivita práce v dopravě a skladování se vyvíjela výrazně méně příznivě než ve většině odvětví služeb. Nic na tom nezměnil ani mírný růst v letech 2015 i 2016 (v úhrnu o 2 %), neboť proti roku 2007 byla produktivita o více než pětinu nižší. Ta přitom mezi roky 2007 a 2016 klesala ve všech odvětvových oddílech (nejvíce ve vodní a letecké dopravě).

Graf 8.6.2 Přepravní výkony hlavních druhů osobní i nákladní dopravy



*Zahrnuje přepravu nákladu vozidly registrovanými v ČR.

**Zahrnuje tuzemské civilní letecké dopravce zajišťující vnitrostátní i mezinárodní komerční pravidelnou i nepravidelnou přepravu osob či nákladu. Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR

Po silném růstu silniční nákladní dopravy v roce 2015 se o rok později fyzický objem přepraveného zboží i přepravní výkony již nezvyšovaly...

...přepravní výkony však nadále rostly v železniční dopravě a dosáhly zároveň úrovně z roku 2008.

Nastartování růstu ekonomiky podpořeného rozvojem vnitřního i zahraničního obchodu i zvyšujícími se disponibilními příjmy domácností se pozitivně promítly do naturálních ukazatelů dopravy. V letech 2015 i 2016 působily navíc ve stejném směru i příznivé ceny pohonných hmot. Tyto vlivy se nejvýrazněji promítly v nárůstu silniční nákladní dopravy v roce 2015, kdy (dle údajů MD ČR) fyzický objem nákladu přepravený vozidly registrovanými v ČR meziročně vzrostl o 13,6 % a přepravní výkon (v tkm) o 8,5 %. V následujícím roce již růst nepokračoval, neboť se snížil objem i výkon mezinárodní nákladní dopravy. Příznivé výsledky však přetrvávaly v objemově dominantní vnitrostátní silniční nákladní dopravě. V železniční nákladní dopravě (více orientované na přepravu nerostných surovin, koxu a ropných produktů) pomáhala k vyšším výkonům naopak silící mezinárodní přeprava. Přepravní výkon se tak v roce 2016 dostal na úroveň konjunkturního roku 2008 (zatímco ve vnitrostátní železniční dopravě za touto úrovní o téměř pětinu zaostával, v mezinárodní přepravě byl o sedminu vyšší). K oživení došlo i v okrajovém segmentu nákladní dopravy – v letecké přepravě. Prudký propad výkonu v tomto druhu dopravy v letech 2007–2012 byl způsoben tím, že do této kategorie byli zařazeni pouze tuzemští dopravci.

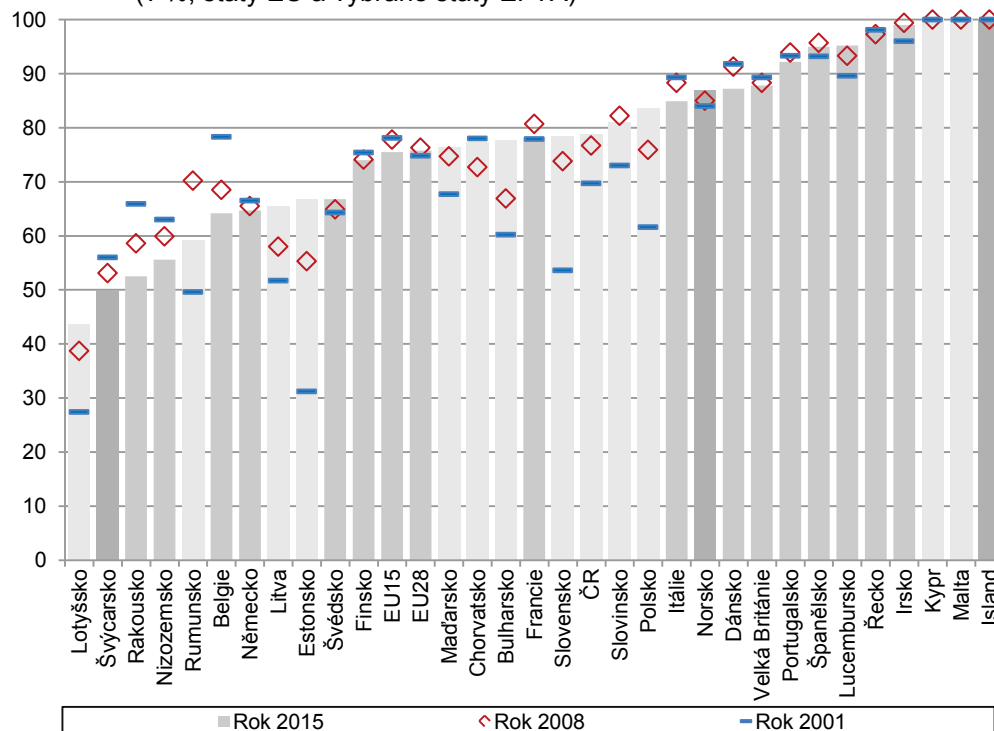
Dlouhodobý úbytek cestujících železniční dopravě se po roce 2010 zastavil. Přispěly k tomu vyšší výkony v příměstské dopravě a na dálkových linkách.

Počet přepravených osob veřejnou autobusovou dopravou v roce 2016 poklesl, v MHD se vlivem rozšiřování sítě významně navýšil.

Vysoká růstová tempa počtu odbavených cestujících na letištích v ČR v letech 2015 a 2016.

Počet přepravených osob v železniční dopravě mírně rostl již poště v řadě a v roce 2016 atakoval 180 mil. hranici. Přestože počet cestujících byl oproti polovině předchozí dekády stále nižší, díky dlouhodobě rostoucí průměrné přepravní vzdálenosti bylo dosaženo nejvyšších přepravních výkonů (v oskm) od poloviny 90. let. Počet cestujících veřejnou autobusovou dopravou se po dvou letech mírného oživení v roce 2016 opět snížil (o více než 5 %) převážně vlivem nižší přepravy nepravidelnými spoji. Z dlouhodobého hlediska však za úbytkem cestujících stojí nižší počet osob ve vnitrostátních pravidelných linkách (proti roku 2006 úbytek o šestinu, resp. 60 mil. osob). Po dvou letech faktické stagnace počet cestujících v městské hromadné dopravě (MHD) výrazně vzrostl (+5,5 %) a byl nejvyšší po roce 2008. Meziročně se zvýšil ve všech druzích městské dopravy především vlivem rozšiřování sítě. Zatímco počet cestujících v MHD dlouhodobě v trendu spíše klesá, přepravní výkony se naopak mírně navyšují. Počet přepravených cestujících v režii českých obchodních leteckých dopravců dosáhl v roce 2016 hranici 6 mil. a meziročně vzrostl poprvé od roku 2011. Úplnější obrázek o dopravě na území ČR poskytují výkony letišť, dle nichž činil počet odbavených osob 13,8 mil. a meziročně posílil o 7,3 %. Více než 5% tempem rostly výkony i v roce 2015 a ilustrovaly tak silný rozvoj příjezdového cestovního ruchu v ČR. Ve srovnání s rokem 2008 rostl ale počet odbavených osob v ČR nižším tempem než v EU (+15 %). Vyšší dynamika letecké dopravy v EU souvisela s rychlejším oživením v „pokrizových letech“ 2010, 2011 a 2014.

Graf 8.6.3 Podíl přepravních výkonů (v tunových kilometrech) v silniční dopravě na celkových výkonech vnitrozemské nákladní dopravy* (v %, státy EU a vybrané státy EFTA)



*Vnitrozemská nákladní doprava zahrnuje silniční, železniční a vodní dopravu. Silniční doprava je založena na veškerém pohybu vozidel registrovaných ve vykazující zemi. Železniční doprava a vnitrozemské vodní doprava je obecně založena na výkonech na území vykazujícího státu bez ohledu na zemi registrace vozidla nebo plavidla, ale existují některé rozdíly v definicích jednotlivých zemí.

Pozn: Novější i starší členské státy EU, jakož i vybrané státy uskupení EFTA jsou odlišeny stupni šedi. Zdroj: Eurostat

Podíl silniční nákladní dopravy na výkonech veškeré vnitrozemské nákladní dopravy v ČR převyšoval úroveň starších i novějších členských států.

K růstu výkonů nákladní dopravy v ČR i v EU dlouhodobě přispívá především silniční nákladní doprava. Její role v dělbě dopravních výkonů v rámci celkové vnitrozemské nákladní dopravy se v jednotlivých evropských státech výrazně odlišuje. Nejvíce byla v roce 2015 zastoupena ve většině malých států s méně rozvinutou sítí alternativní dopravy. Více než 80% podíl měla ale i v některých velkých zemích (Španělsko, Itálie, Velká Británie, Polsko). V Česku dosáhl její podíl 78,9 %, čímž předčil EU (75,8 %), vč většiny novějších členských států. Podíl silniční nákladní dopravy se v EU zvyšoval v 90. letech i v následující dekádě a vrcholu (77,5 %) dosáhl v roce 2009, v EU15 již v roce 2004 (v ČR až v roce 2013: 79,7 %). Od té doby v trendu mírně oslaboval.



8.7. Finanční služby

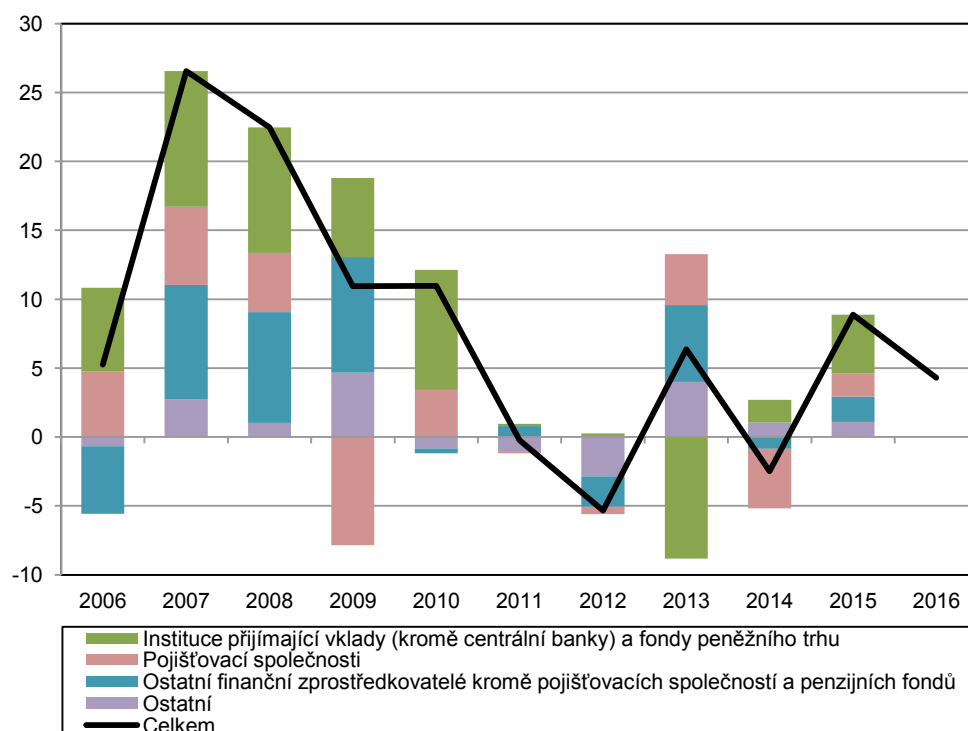
Růst hrubého provozního přebytku sektoru finančních institucí se po výrazné dynamice let 2006–2010 zastavil.

Prudké zvyšování hrubé přidané hodnoty sektoru během konjunktury let 2006–2008 se již neopakuje.

Hrubý provozní přebytek (HPP) sektoru finančních institucí v roce 2016 dosáhl 107,5 mld. korun a meziročně se zvýšil o 2,5 mld. korun. Po prudkém růstu hrubého provozního přebytku mezi lety 2006 a 2010, kdy se zvýšil ze 45,0 mld. na 106,5 mld., se jeho nárůst zastavil. Od té doby kolísá okolo hodnoty 100 mld. korun, v posledních dvou letech však opět roste. Ziskovost finančních institucí³⁷ v roce 2016 činila 61,5 %. Vrcholu dosáhl sektor v roce 2010, kdy míra zisku vyšplhala na 65,5 %.

Výši hrubého provozního přebytku a jeho dynamiku primárně určuje vývoj hrubé přidané hodnoty. Ta nejrychleji rostla v období 2007–2010 a v letech 2011–2014 kolísala pod úrovní 165,0 mld. korun. Rychlý nárůst HPH v předkrizovém období lze spojit s konjunkturou, která podporovala činnost institucí přijímajících vklady, finanční zprostředkovatele i pojišťovací společnosti. Výraznému růstu pravděpodobně napomohl i rozvoj finančních služeb, které na český trh přicházely po transformačním období. Například objem úvěrů a pohledávek v ekonomice se mezi listopadem 2004 a 2008 zdvojnásobil (podle dat ČNB se zvýšil z 1 019,4 mld. na 2 072,7 mld.). Úvěry na bydlení, které jsou dnes klíčové pro domácnosti, se výrazněji rozšířily až po roce 2002 a prudký nárůst zaznamenaly právě v období 2006–2008. O výjimečnosti období před rokem 2009 svědčí i to, že nad úroveň 3 000,0 mld. korun se objem úvěrů a pohledávek dostal až v únoru 2017. V letech 2015 a 2016 hrubá přidaná hodnota přesáhla 170 mld. korun, ekonomická konjunktura však rychlý růst podobný období před rokem 2010 nevyvolala. Finanční sektor v roce 2016 vytvořil 4,1 % HPH v národním hospodářství.

Graf 8.7.1 Hrubá přidaná hodnota jednotlivých druhů finančních institucí (meziroční změna v mld. korun)



Zdroj: ČSÚ, podrobné údaje za rok 2016 nejsou dostupné

Po dosažení vrcholu v roce 2010 se již zaměstnanost v sektoru příliš nemění.

Celková zaměstnanost³⁸ v sektoru finančních institucí v roce 2016 činila 72 555 osob a oproti předchozímu roku se zvýšila o 0,7 %. Zaměstnanost zde dosáhla vrcholu v roce 2012 (73 946 osob) a od té doby kolísá kolem této úrovně. Nejprudšího růstu dosahovala v období let 2006–2008 (v průměru 2,6 %). Tempo se v dalších třech letech sice zpomalilo, ale celková zaměstnanost v sektoru

³⁷ Podíl hrubého provozního přebytku na hrubé přidané hodnotě.

³⁸ Počet úvazků na plnou pracovní dobu.

poprvé klesla až v roce 2013. Bylo to v protikladu s celým národním hospodářstvím i nefinančními podniky, kde v období let 2009-2011 zaměstnanost klesala. Finanční instituce v roce 2016 zaměstnávaly 1,4 % z celkového počtu zaměstnaných osob v národním hospodářství.

Mzdy a platy ve finančních institucích kontinuálně rostou. Jejich průměrná úroveň značně převyšuje zbytek ekonomiky.

Objem mezd a platů v sektoru finančních institucí v roce 2016 tvořil 3,2 % z celkových mezd a platů vyplacených v národním hospodářství. Srovnáme-li tento údaj s podílem finančního sektoru na celkové zaměstnanosti, je patrné, že úroveň mezd v sektoru finančních institucí značně překračuje průměr národního hospodářství. Průměrná mzda³⁹ v sekci peněžnictví a pojišťovnictví podle klasifikace CZ-NACE v roce 2016 dosáhla 50 429 korun (průměrná mzda v ČR činila 27 589 korun). Objem vyplacených mezd a platů v sektoru finančních institucí v roce 2016 dosáhl 47,1 mld. korun a meziročně vzrostl o 4,9 %. Zvýšení objemu vyplacených prostředků se tak promítlo hlavně do výše mezd a platů, které zaměstnanci v sektoru pobírali. To platilo s výjimkou let 2009 a 2013 pro celé období 2006–2016.

Vývoj v oblasti finančních služeb je do značné míry determinován nízkými úrokovými sazbami.

Podmínky na finančních trzích v roce 2016 byly značně ovlivněny obecně nízkou úrovní úrokových sazeb. Ty se odvíjely od měnověpolitických sazeb nastavených centrální bankou a rekordně nízkých úrovní dosahovaly nejen v Česku, ale i v Eurozóně. Sazby ČNB zůstaly na hodnotách, kterých nabyly v listopadu 2012 (0,05 % repo a diskontní sazba, 0,25 u lombardní sazby), Evropská centrální banka se v březnu 2016 rozhodla snížit repo sazbu na -0,40 % (záporná je sazba již od června 2014) a snížila i diskontní (z 0,05 % na 0,00 %) a lombardní sazbu (z 0,30 % na 0,25 %). Česká mezibankovní sazba PRIBOR se tak prakticky konstantně držela na úrovni 0,29 %, průměr tříměsíční sazby EURIBOR za rok 2016 se dostal pod nulu na hodnotu -0,26 %. V průběhu posledních pěti let klesaly i výnosy na státních dluhopisech (českých i evropských) a v roce 2016 dosáhly minima. Výnos na českých dluhopisech se splatností do dvou let klesl až na -0,81 % v prosinci 2016 a jeho průměr za rok 2016 činil -0,32 % (částečně se projevil příliv spekulativního kapitálu souvisejícího s očekávaným ukončením intervencí). Pozadu nezůstávaly ani dluhopisy se střednědobou splatností, jejichž výnos se v druhé polovině roku 2016 držel pod nulou a dluhopisy s dlouhodobou splatností, jejichž mimořádně nízkých sazeb využil vládní sektor při financování státního dluhu.

S nimi částečně souvisí i pokles výnosů vládních dluhopisů.

Pokles úrokových sazeb zlevnil úvěry, čehož využívají domácnosti i podniky.

Nízké úrokové sazby měly přímý vliv na služby poskytované finančním sektorem jednotlivým klientům. V roce 2016 pokračovalo snižování sazeb na vkladech a zjednodušoval se přístup domácností i nefinančních podniků k úvěrům. Domácnosti využívaly hlavně levných úvěrů na bydlení, podniky se orientovaly na úvěry s dlouhodobou splatností, kterými financovaly své investiční záměry (nejvíce si půjčovaly firmy podnikající v oblasti nemovitostí). Během roku 2016 vzrostl podíl úvěrů poskytnutých firmám v cizí měně. Celkový nárůst úvěrů a pohledávek v roce 2016 dosáhl 168,0 mld. korun a byl nejvyšší od roku 2008. Sazby na vkladech v některých případech narazily na nulovou hranici. Platilo to zvláště u nefinančních podniků, pro které se srovnala výše úroků na běžných účtech se sazbami na vkladech s dohodnutou splatností (v prosinci 2016 činila průměrná sazba na obou typech vkladů 0,04 %). U domácností propad sazeb na termínovaných vkladech nebyl tak výrazný, přesto v roce 2016 pokračoval výrazný odliv prostředků z termínovaných vkladů, který trvá již od roku 2014.

Prakticky nulové úročení termínovaných vkladů vedlo k odlivu prostředků na běžné účty.

V roce 2016 se značně zvýšil objem aktiv drženených finančním sektorem, hlavně kvůli nárůstu oběživa vkladů.

Při pohledu na změny aktiv na finančním účtu finančních institucí je patrné, že v roce 2016 došlo k nestandardním pohybům, především co se týká objemu výsledných aktiv. Nárůst prostředků na finančním účtu dosáhl 1 157,7 mld. korun a většinu z něj tvořilo oběživo a vklady (867,8 mld. korun). Zároveň se zastavily poměrně silné nárůsty v držení dluhových cenných papírů, které se opakovaly v období 2012–2015. Obě události lze částečně spojit s intervenčním režimem a jeho očekávaným ukončením. Místo dluhových cenných papírů výrazně narostl objem půjček v aktivech finančních institucí (o 262,5 mld. korun), nejvíce od roku 2008.

³⁹ Průměrná hrubá měsíční mzda na přepočtené počty zaměstnanců, kumulace ze čtvrtletního zjišťování.

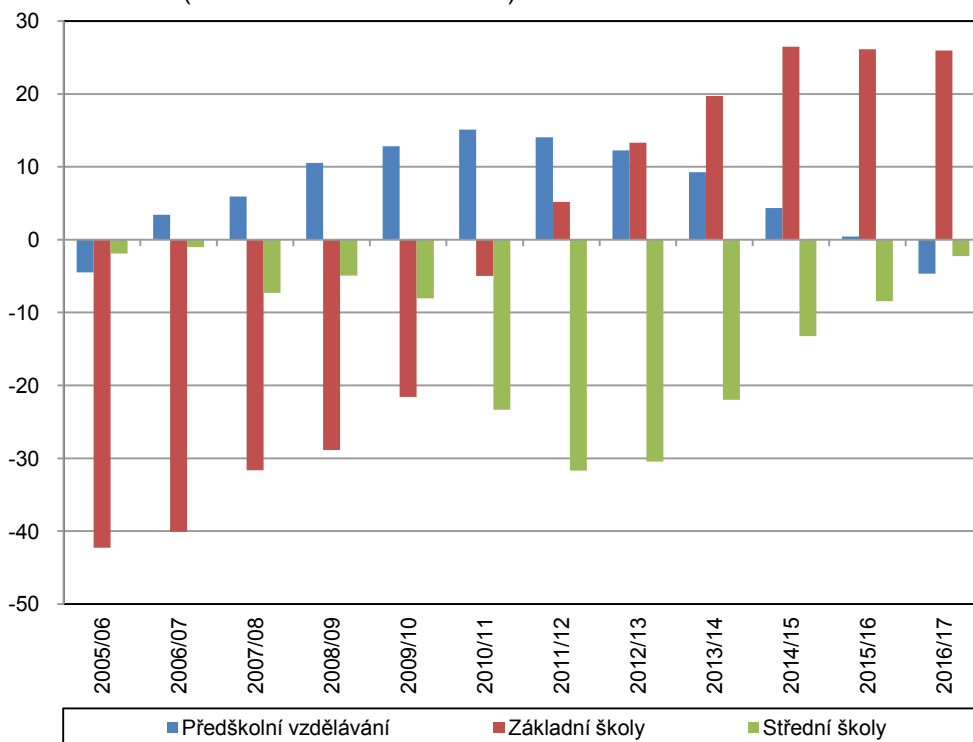


8.8. Vzdělávání

Do počtu žáků na středních školách se stále promítá pokles porodnosti v 90. letech. Nárůst porodnosti na přelomu tisíciletí je nyní patrný na rostoucím počtu žáků na základních školách.

Počet žáků a studentů závisí na demografickém vývoji a dynamika v jednotlivých stupních vzdělávání je značně provázána. Ve školním roce 2016/17 docházelo 367,5 tis⁴⁰ dětí do zařízení předškolního vzdělávání (z toho 362,7 tis. do mateřských škol, zbytek do přípravných tříd a přípravného stupně ZŠ), 906,2 tis. žáků navštěvovalo základní školy a 424,8 tis. žáků (z toho 404,1 tis. žáků v denním studiu) se účastnilo středního vzdělávání. Při pohledu na horizont posledních deseti let je patrné, že ve školním roce 2015/16 vyvrcholil příliv dětí do zařízení předškolního vzdělávání a ve školním roce 2016/17 již klesl. Od roku 2011/12 se vyšší počet dětí promítal i do vývoje počtu žáků na základních školách. Růst meziročního přírůstku žáků na základních školách se však v roce 2015/16 zastavil (počet dětí nastupujících do prvního ročníku poprvé od roku 2007 poklesl, zároveň však v posledním ročníku byli žáci, kteří nastoupili v nejslabším roce 2007/08). Pokles žáků základních škol, který probíhal do roku 2010/11 se stále promítá do počtu žáků na středním stupni vzdělávání. Ten výrazněji klesá od roku 2007/08, propad se však v průběhu posledních let zmírňoval.

Graf 8.8.1 Počet žáků na vybraných stupních vzdělávání (meziroční změna v tis. osob)



Zdroj: MŠMT

Rostoucí počet dětí v mateřských školách vytvářel tlak na zřizování nových zařízení.

Ve školním roce 2016/17 fungovalo v ČR 5 209 mateřských škol s 15,9 tis. třídami. Počet zařízení ještě počátkem tisíciletí klesal, od roku 2006/07 však v reakci na zvyšující se počet dětí začaly vznikat nové třídy a od roku 2009/10 se zvyšuje i počet škol. Přibývají především privátní a církevní mateřské školy (1,9 % z celkového počtu v roce 2005/06, nyní 7,5% podíl, nárůst z 93 zařízení na 389). Průměrný počet dětí na jedno zařízení se však zvýšil z 58,4 v roce 2005/06 na 69,6 v roce 2016/17. Stablní zůstává počet dětí v jedné třídě i počet dětí na jednoho učitele. Během posledních deseti let se rovněž zvýšil podíl dětí v mateřských školách ve věku méně než 3 roky z 8,5 % na 11,5 %. Podíl takto malých dětí v mateřských školách vykazuje procyklický charakter. V předškolních zařízeních ve školním roce 2016/17 působilo 29,6 tis. učitelů (přepočteno na plné úvazky). Jejich průměrnou měsíční mzda v roce 2015/16 činila 24 108 korun. Počet základních škol ve školním roce 2016/17 dosáhl 4 140 a třetím rokem rostl. Navzdory celkovému poklesu počtu škol v období 2006–2012 rostl počet soukromých a církevních zařízení a v roce 2016/17 dosáhl 225. Vývoj počtu

⁴⁰ Veškeré údaje v této kapitole jsou z databáze Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

žáků není zcela následován zřizováním nebo rušením škol a tak průměrný počet žáků ve škole od roku 2011/12 vzrostl o 25,6. Ve stejném období se zvýšil průměrný počet žáků ve třídě o 1,2, podobně jako počet žáků na učitele (o 1,1). Na základních školách v roce 2016/17 působilo 61,6 tis. učitelů (přepočteno na plné úvazky). Průměrná měsíční mzda učitele ZŠ v roce 2015/16 byla 29 005 korun.

Vyšší stupně vzdělávání zaznamenaly v důsledku populačního vývoje pokles počtu žáků a studentů.

Počet středních škol dlouhodobě klesal, ale v roce 2016/17 se zvýšil o 3 a dosáhl 1 307. Zastavil se dlouhodobý pokles průměrného počtu žáků v jedné třídě i počet žáků na jednoho učitele. Ubývají především školy nabízející střední odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou a odborná učiliště (mezi lety 2005/2006 a 2015/2016 z 921 na 791 (SOŠ) a z 562 na 515 (učiliště)). V rozporu s tímto trendem se vyvíjel počet škol poskytujících všeobecné vzdělávání ukončené maturitní zkouškou (gymnázii). Jejich počet začal po roce 2006 růst (z 361 na 379 v roce 2009) a do školního roku 2016/17 klesl zpět na 359. Počet učitelů na středních školách v roce 2016/17 činil 38,1 tis (přepočteno na plné úvazky) a jejich průměrná měsíční mzda v roce 2015/16 byla 29 552 korun. Klesal i počet studentů na vyšších odborných školách (22,0 tis. v roce 2016/17, v roce 2010/11 jich bylo 29,8 tis.). Na vysokých školách v roce 2016 studovalo 311,4 tis. studentů a jejich počty se od vrcholu v roce 2010 (396,0 tis.) neustále snižují. Od roku 2013 klesá i počet absolventů, kterých bylo 77,3 tis. v roce 2016 a s přibližně tříletým zpožděním (odpovídajícím délce bakalářského studia) tak jejich počet reaguje na pokles nově zapsaných studentů. Těch bylo 53,7 tis. a od vrcholu v roce 2009 se jejich počet propadl o 29,4 tis.

U středních škol početně vedou obory strojírenství a strojírenská výroba – počet učňů zde zůstává stabilní a maturantů přibývá. Klesá počet učňů i maturantů v oborech gastronomie, hotelnictví a turismus i v maturitních oborech ekonomika a administrativa.

Největší počet žáků v učňovských oborech (v denní formě vzdělávání) je ve skupině oborů strojírenství a strojírenská výroba (20,0 tis. žáků v roce 2016/17). Společně s potravinářstvím a potravinářskou chemií jde o jediné početně významné obory, u kterých v posledních letech zůstává počet žáků stabilní. Celkový pokles učňů je tažen druhou nejpočetnější skupinou oborů gastronomie, hotelnictví a turismus, kde poklesl počet žáků z 19,9 tis. v roce 2013/14 na 15,8 tis v roce 2016/17 a stavebnictví, geodézie a kartografie, kde poklesl počet učňů za stejné období o 3,0 tis. (na 7,0 tis. v minulém roce.). Část poklesu lze však přičíst i přesunu žáků do odborného vzdělání ukončeného maturitní zkouškou. U těchto oborů roste počet žáků ve strojírenství a strojírenské výrobě (16,8 tis v roce 2016/17, nárůst od roku 2013/14 o 2 835). Ostatní početně významné obory však žáky ztrácejí, nejvíce ekonomika a administrativa (25,9 tis. žáků v roce 2016/17, pokles o 6,3 tis. od roku 2013/14). Za uvedené období ubylo žáků i v maturitních oborech gastronomie, hotelnictví a turismus (-2,4 tis. na 14,8 tis.), dále stavebnictví, geodézie a kartografie (-1,9 tis. na 7,4 tis.) nebo zdravotnictví (-1,8 tis. na 10,8 tis.). Poměrně stabilní zůstávají obory právo, právní a veřejnoprávní činnost a pedagogika, učitelství a sociální péče. Celkový pokles studentů na vysokých školách byl nejvýraznější u ekonomických věd a nauk (meziroční pokles o 4,9 tis. studentů, mezi lety 2010 a 2016 o 34,5 tis. studentů). Propad zde byl velmi rychlý, v roce 2014 obor ztratil své prvenství v počtu studentů, které nyní opět drží technické vědy a nauky. U nich došlo k meziročnímu poklesu o 4,0 tis. studentů (od roku 2010 o 17,4 tis.). Výrazně klesá i počet studentů pedagogiky, učitelství a sociální péče (meziročně o 1,9 tis., od roku 2010 o 15,5 tis.). Výrazněji ubylo i studentů humanitních a společenských věd a nauk. Jediným oborem, který zaznamenal během posledních šesti let mírný nárůst je zdravotnictví, lékařské vědy a nauky (nárůst o 2,5 tis. studentů).

Po prudkém boomu ekonomických věd a nauk na vysokých školách došlo k propadu počtu studentů a nejpočetnější skupinou oborů se staly technické vědy.

Počet osob s dosaženým terciárním vzděláním roste díky oboru sociální vědy, obchod a právo. Nárůst se však zpomaluje.

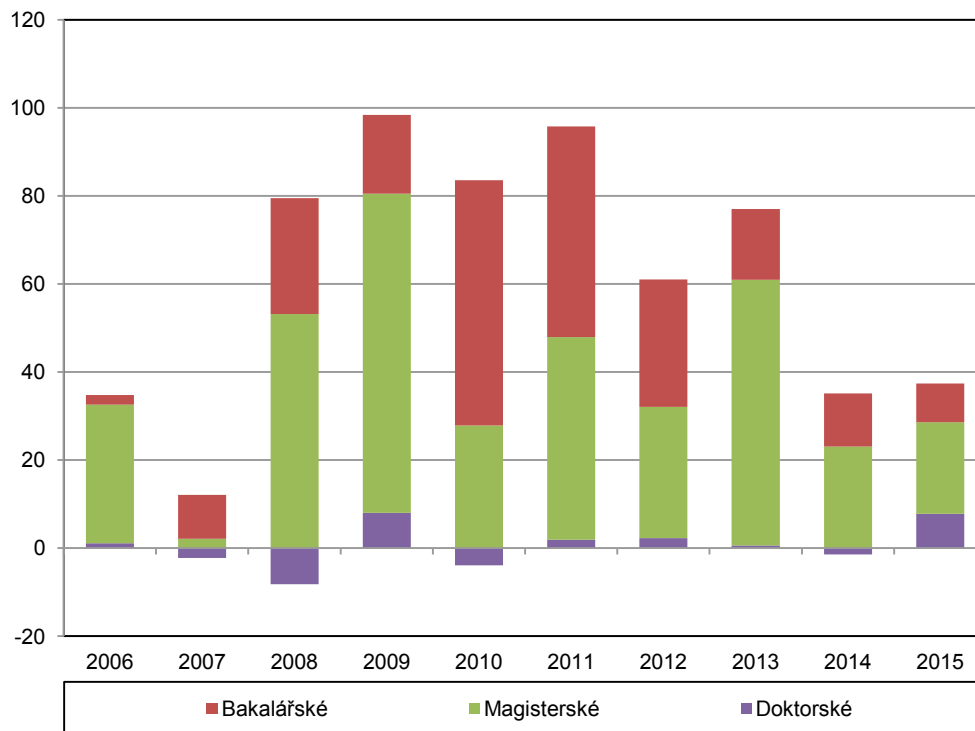
Počet osob s dosaženým terciárním vzděláním v roce 2015 dosáhl 1,7 mil. a meziročně se zvýšil o 50,6 tis. Nárůst počtu nových absolventů se zmínil po období let 2008 – 2013, kdy dosahoval i přes 90,0 tis. Projevilo se tak postupné snižování počtu poprvé zapsaných studentů, které probíhá od roku 2011 (vrcholem se stal rok 2009, kdy bylo poprvé zapsáno do VŠ studia 83,1 tis. studentů, v roce 2016 to bylo 53,7 tis. osob). Útlum je patrný i na počtu osob s bakalářským vzděláním, kterých nyní nepřibývá takovou rychlostí jako mezi lety 2010–2012, kdy se projevovat nárůst nově zapsaných studentů před rokem 2008. Z hlediska oborové struktury jsou nejsilnější skupinou lidé s terciárním vzděláním v oboru sociální vědy, obchod a právo. V roce 2015 jejich počet dosáhl 429,1 tis. osob a rovněž jich nejrychleji přibývá. Počet osob s vysokoškolským vzděláním v uvedených oborech početně překonal ty v technických vědách, výrobě a stavebnictví. Třetí nejčetnější skupinou jsou absolventi věd o výchově a vzdělávání. Dlouhodobě slabý růst mají obory zemědělské vědy a služby.



Veřejné výdaje na školství v roce 2015 dosáhly 182,8 mld. korun.

Veřejné výdaje na školství (dle údajů MŠMT) v roce 2015 dosáhly 182,8 mld. korun (v běžných cenách) a meziročně se zvýšily o 4,1 mld. Veřejné výdaje na školství tvořily 4,0 % HDP (o 0,1 p.b. méně než v předchozím roce) a 14,1 % celkových výdajů státního rozpočtu (pokles o 0,7 p.b.). Většina z nárůstu výdajů (2,7 mld.) zaměřila do základního školství, které pobírá největší část z veřejné podpory vzdělávání. Po čtyřech letech poklesů a mírném nárůstu v roce 2014 se výrazněji zvýšilo (o 1,4 mld.) financování středních a vyšších odborných škol. Popsaný propad souvisí i s poklesem počtu žáků. O 1,1 mld. korun poklesly výdaje na státní správu a ostatní výdaje.

Graf 8.8.2 **Počet osob s vysokoškolským vzděláním** (meziroční přírůstek, v tis. osob)



Zdroj: ČSÚ

8.9. Kultura

Kultura v roce 2015 zaměstnávala 210,7 tis. osob a na HPH se podílela 2,1 %.

Hrubá přidaná hodnota vytvořená v kultuře v roce 2015 dosáhla 87,4 mld. korun⁴¹ a zvýšila se meziročně o 5,4 mld. Tato částka tvořila 2,1 % celkové HPH v české ekonomice. Podíl kultury na HDP činil 1,4 % a zřetelně zaostával vůči HPH, protože kultura je čistým příjemcem významné dotační podpory. Největší část HPH vytvořila audiovizuální a interaktivní média (21,6 mld. korun), dále reklama (15,3 mld. korun) a periodický a neperiodický tisk (14,8 mld.). Kultura v roce 2015 zaměstnávala 210,7 tis. osob⁴², z toho 126,6 tis. osob vykonávalo povolání kulturního charakteru. Největší počet osob pracoval v reklamě (30,7 tis.), dále pro periodický a neperiodický tisk (29,0 tis.) a ve výtvarném umění (22,4 tis., oblast má nejvyšší podíl podnikatelů – 16,1 tis.). Průměrná mzda v oblasti kultury v roce 2015 činila 25 966 korun (průměrný evidenční počet, přepočtený). Nejnižší úroveň průměrných mezd dosahovalo výtvarné umění (15 702 korun) a interpretační umění (20 185 korun). Nejvyšších průměrných mezd dosahují zaměstnanci v audiovizuálních a interaktivních médiích (43 826 korun) a s odstupem se umístila reklama (30 366 korun). Výše celkových zdrojů v kultuře v roce 2015 dosáhla 226,6 mld. korun. Veřejná podpora z této částky tvořila 34,3 mld. korun a byla soustředěna zejména do oblasti kulturního dědictví (12,5 mld.), uměleckého vzdělávání (7,6 mld.) a do interpretačního umění (4,4 mld.). Soukromý sektor se na financování podílel z 83,7 %. Přibližně tři čtvrtiny zdrojů ze soukromého sektoru pochází z podniků, domácnosti se na nich podílely 23,7 % a velmi malou část pokryly nevládní neziskové instituce. Kromě reklamy a architektury,

⁴¹ Podle odhadů zveřejněných v publikaci Výsledky účtu kultury za rok 2015.

⁴² Údaje z VŠPS. Zahrnuje podnikatele, zaměstnance, pracovníky na dohody a pomáhající rodinné příslušníky.

kteřé přirozeně nejsou příjemci veřejné podpory, je soukromý sektor hlavním zdrojem financí pro výtvarné umění (98,7 %), periodický a neperiodický tisk (99,8 %) a audiovizuální a interaktivní média (92,4 %). Velmi malou váhu (1,2 %) mělo financování od mezinárodních institucí. Jejich podpora z největší části zaměřila do audiovizuálních a interaktivních médií (1,9 mld.), finance ze zahraničí získala i oblast kulturního dědictví (0,5 mld.). Z hlediska celkových příjmů tvořily jejich největší část tržby za vlastní výkony v oblastech reklamy (94,9 %), architektury (96,8 %) a výtvarného umění (90,6 %). V ostatních oblastech pocházely příjmy z jiných zdrojů.

Rostoucí příjmy domácností se promítly do zvýšené návštěvnosti kulturních objektů.

Po útlumu let 2009–2013 domácnosti znovu začaly více utrácet za kulturu a rekreaci. Rostoucí spotřební výdaje českých domácností tak měly vliv na návštěvnost kulturních zařízení a událostí⁴³. V roce 2016 bylo v Česku v provozu 156 divadel se 177 scénami. Návštěvnost divadel od roku 2013 rostla (po stagnaci a poklesu v letech 2009–2012) ale v roce 2016 znovu mírně poklesla na 6,0 mil. diváků. Růst návštěvnosti lze téměř výhradně přičíst nestátním divadlům. Ve statistikách jsou zachycována od roku 1995 a jejich počet posledních deset let rostl. I jejich návštěvnost poklesla jen v roce 2012 (o -0,4 %). Naopak počet státních divadel klesal a přirozeně i jejich návštěvnost. Počet kin v roce 2015 dosáhl 633 (meziroční zvýšení o 4) a v roce 2016 přivítala 15,6 mil. návštěvníků (nejvíce od roku 1993, meziroční navýšení o 2,6 mil.). Zajímavým vývojem je pokles průměrného počtu sedadel v kině, ke kterému dochází od roku 2012. Po letech prudkého nárůstu počtu velkých vícesálových kin tak možná dochází k obnově menších zařízení. Od roku 2013 rostl i počet koncertů, který v roce 2015 dosáhl 3 112. Návštěvnost památkových objektů v roce 2016 dosáhla 14,1 mil. osob a od roku 2013, kdy byla na svém desetiletém minimu, vzrostla o 3,4 mil. návštěvníků.

Zahraniční obchod se zbožím a službami kulturního sektoru skončil v přebytku.

Zahraniční obchod se zbožím a službami kulturního sektoru skončil v roce 2015 v přebytku 2,1 mld. korun a to díky audiovizuálním a interaktivním médiím (+2,1 mld.), architektuře (+0,9 mld.) a reklamě (+1,2 mld. korun). Záporným saldem ve výši -1,1 mld. korun skončil zahraniční obchod s výtvarným uměním. Z teritoriálního hlediska dosáhla ČR kladné bilance s EU (+7,2 mld.) a záporné s USA (-0,5 mld.) a zbytkem světa (-4,6 mld.).

8.10. Zdravotnictví

Odvětví zdravotní péče vytvářelo v roce 2016 v Česku 3,6 % hrubé přidané hodnoty všech odvětví ekonomiky. Spolu s většinou novějších členských států Česko za úrovní EU zaostávalo.

Péče o lidské zdraví představuje jednu z nejdůležitějších společensky organizovaných aktivit. Její role v čase roste, především s přihlédnutím k prodlužující se délce života. Je pevnou součástí veřejných služeb. Její váha v ekonomice do značné míry odráží dosažený stupeň rozvoje společnosti. Odvětvový oddíl zdravotní péče vytvářel v roce 2016 v Česku 3,6 % hrubé přidané hodnoty (HPH)⁴⁴ národního hospodářství, na HDP se podílel 3,3 %. Tyto relace po roce 2010 nedoznaly významnějších změn, v dlouhodobém pohledu postavení zdravotní péče v ekonomice však mírně posilovalo (v roce 2000 vytvářelo 2,7 % HPH). Významnější roli mělo toto odvětví z pohledu zaměstnanosti. Uplatnění zde nacházelo téměř 5 % pracovníků z celého národního hospodářství. Na celkové zaměstnanosti v terciární sféře se podílelo 7,9 % (po roce 2000 váha tohoto odvětví s menšími výkyvy stagnovala). V kontextu zemí EU patřilo Česko k podprůměrným. Pouze v sedmi státech Unie dosahovala v roce 2014 zdravotní péče nižšího podílu na HPH všech odvětví než v ČR (s výjimkou Lucemburska šlo výhradně o novější členské státy). Z nejsilnějšího postavení se těšila zdravotní péče ve Francii (6,0 %) a také ve většině severovýchodních států. Z evropských zemí vně EU v tomto ohledu vybočoval také Island (7,9 %).

Míra investic ve zdravotní péči patřila dlouhodobě k nejslabším nejen v rámci všech služeb, ale i mezi odvětvími s dominancí státu.

Odvětví zdravotní péče se vyznačuje dlouhodobě nízkou mírou investic. Podíl tvorby hrubého fixního kapitálu na HPH se v roce 2016 snížil pod 14 %, méně než poloviční úroveň dosaženou v celém terciárním sektoru. Investiční aktivita ve zdravotnictví patřila společně s oblastí sociální péče dlouhodobě k nejnižším i v rámci odvětví s dominancí státu. Objem vytvořených fixních investic ve zdravotní péči byl v letech 2012 a 2013 zasažen restriktivními výdajovými opatřeními. Reálně se v tomto období

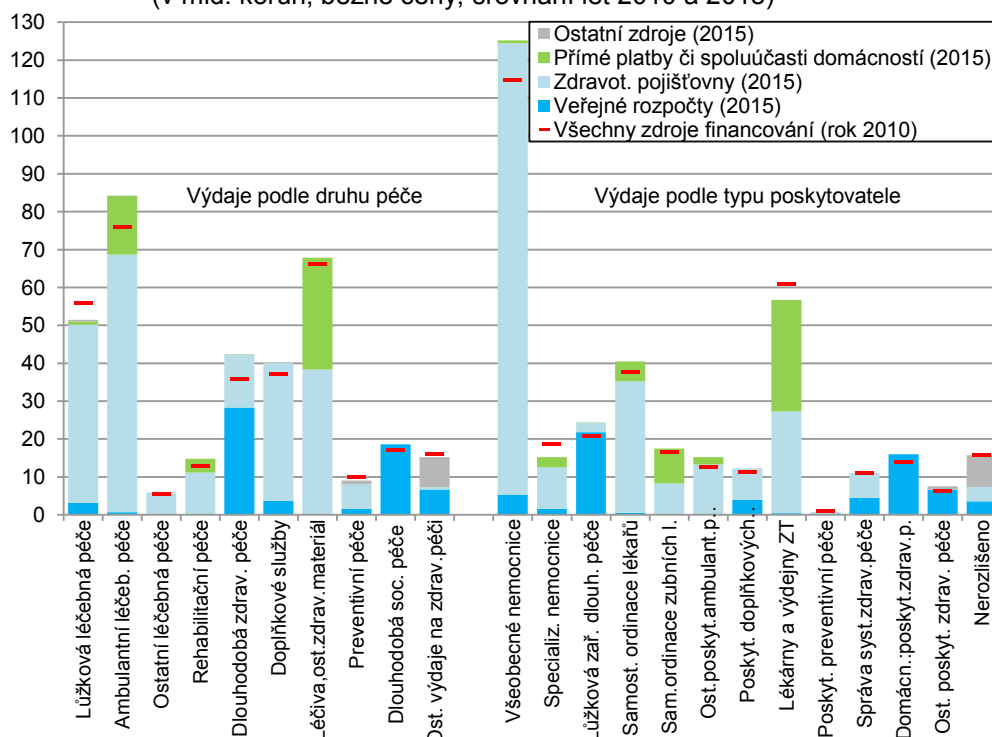
⁴³ Data Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu.

⁴⁴ Údaje o HPH, zaměstnanosti i investicích vychází z národních účtů. Přestože je odvětví zdravotní péče tradičně spojováno s dominancí státu, téměř třetinu HPH vytvářely soukromé nefinanční podniky. Vládní instituce si přesto udržovaly nadpoloviční podíl (55 %), necelých 14 % připadalo na drobné podnikatele (zařazené do sektoru domácností) a 0,5 % na neziskové instituce.



snížil o více než čtvrtinu. I přes následné krátkodobé oživení pramenící z intenzivního dočerpávání prostředků z evropských fondů se v roce 2016 reálná výše investic nacházela o 12 % pod úrovní roku 2009.

Graf 8.10.1 Výdaje na zdravotní péči dle typu poskytovatele a druhu zdravotní péče v ČR v závislosti na zdroji financování
(v mld. korun, běžné ceny, srovnání let 2010 a 2015)



Pozn.. Ostatní léčebná péče zahrnuje denní a domácí léčebnou péči. Dlouhodobá zdravotní péče obsahuje lůžkovou, denní i domácí péči. Doplnkové služby pokrývají laboratorní služby, zobrazovací metody a dopravu pacientů. Zdroj: ČSÚ

Tempo růst celkových výdajů na zdravotní péči bylo mezi roky 2010 a 2015 stabilní.

Celkové výdaje na zdravotní péči dosáhly v roce 2015 v ČR 358 mld. korun⁴⁵. Pokračoval tak jejich plynulý mírný růst z předchozích let. Mezi roky 2010 a 2015 se tyto výdaje navyšovaly relativně rovnoměrným tempem (necelé 1 % meziročně). Necelé dvě třetiny všech výdajů byly hrazeny zdravotními pojišťovnami, jejichž příjmy plynou z povinného veřejného příspěvkového pojištění. Veřejné rozpočty pokrývaly v roce 2015 18,1 % výdajů (z pěti šesti šlo o výdaje státního rozpočtu, zbytek pokrývaly místní rozpočty). Na domácnosti připadalo 13,8 % (jednalo se o jak přímé platby, tak i o spoluúčasti na úhradách). Konečně z 2,2 % se na zdravotní péči podílely také neziskové instituce. Role ostatních soukromých zdrojů – soukromého pojištění či závodní péče u podniků zůstávala – na rozdíl od některých evropských států – relativně zanedbatelná (0,4 %). Mezi roky 2010 a 2015 se snížila relativní váha zdravotních pojišťoven (o 2,5 p.b.) ve prospěch jak státního, tak i místních rozpočtů. Relativní zastoupení výdajů domácností se mírně zvýšilo (v roce 2010 se domácnosti na celkových výdajích na zdravotní péči podílely 12,6 %).

Téměř tři pětiny výdajů domácností za zdravotní péči směřovaly na léky a zdravotnických materiál.

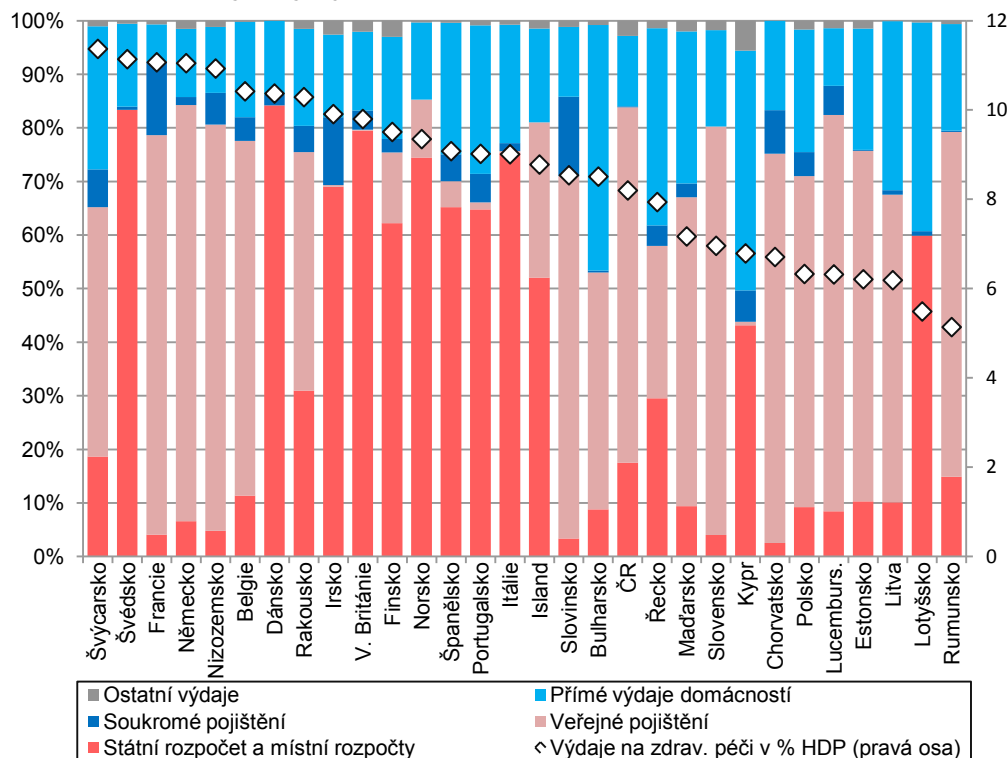
Celkové výdaje domácností na zdravotní péči v roce 2015 přesáhly 49 mld. korun. Tato částka představovala více než 2 % z celkových výdajů domácností. Oproti roku 2014 se mírně zvýšila (o 2,9 mld. korun). Od počátku roku došlo 2015 k výrazné změně v systému regulačních poplatků⁴⁶. Zatímco ještě v roce 2013 vydaly domácnosti za tyto poplatky 5,5 mld. korun, o dva roky později již pouze 0,2 mld. Bezmála 60 % všech výdajů domácností za zdravotní péči směřovalo v roce 2015 na léky a zdravotnický materiál. Nadále platilo, že domácnosti utratily mírně více za volně prodejné léky a léčiva, než za doplatky u léků na předpis. Druhou nejvýznamnější

⁴⁵ Údaje vychází ze zdravotnických účtů sestavovaných dle metodického manuálu SHA (System of Health Accounts) v mezinárodně srovnatelné metodice. Věcně srovnatelné údaje pokrývají období 2010 až 2015. Do zdravotnických účtů jsou zahrnovány jen výdaje související se zdravotní péčí o obyvatele s českým státním občanstvím na území ČR.

⁴⁶ Od 1. ledna 2015 skončila platnost poplatků za recept a za návštěvu lékaře. Již o rok dříve byl zrušen poplatek za pobyt v lůžkových zařízeních. V platnosti tak v roce 2015 zůstal již jen devadesátikorunový regulační poplatek za využití lékařské a zubní pohotovosti.

výdajovou položkou byly úhrady za stomatologickou ambulantní péči (9,2 mld. korun, + 9,5 % meziročně). Ty v posledních pěti letech patřily (společně rehabilitační péčí) k relativně nejdynamičtěji rostoucím výdajům domácností za zdravotní péči.

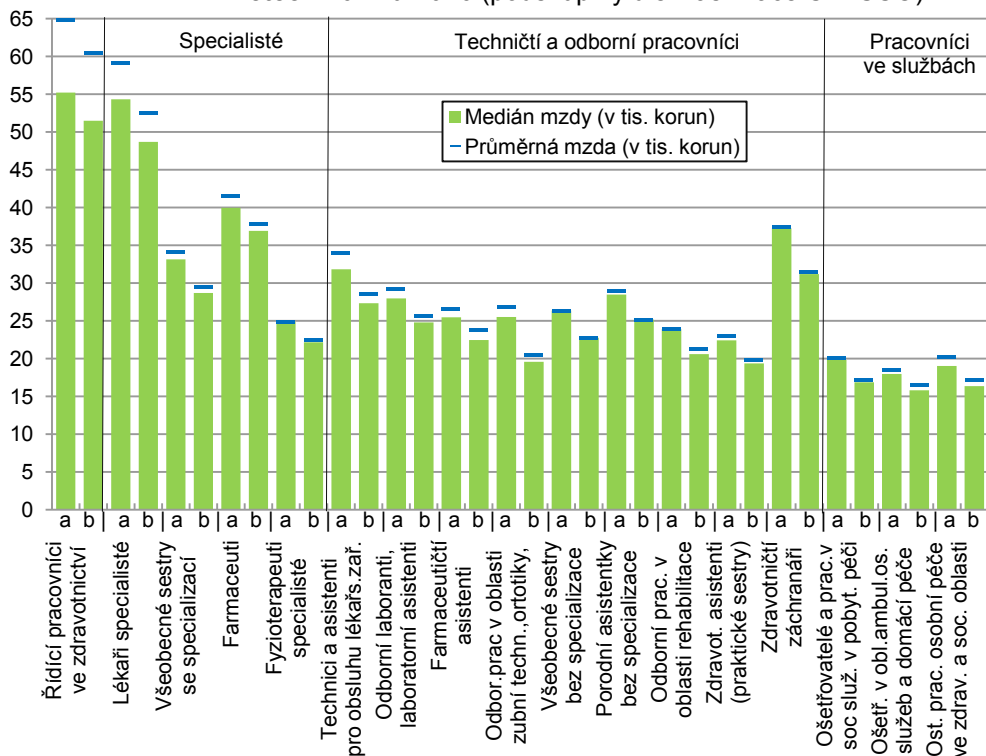
Graf 8.10.2 **Struktura výdajů na zdravotní péči podle zdrojů financování a podíl celkových výdajů na HDP v roce 2014 (v %, země EU a EFTA)***



*Údaje za Maltu a Lichtenštejnsko nebyly dostupné.

Zdroj: Eurostat

Graf 8.10.3 **Mzdový průměr a medián ve vybr. zdravotnických zaměstnáních* v ČR v letech 2012 a 2016 (podskupiny dle klasifikace CZ-ISCO)**



*Údaje za kategorii praktických lékařů nejsou zahrnuty. Důvodem je nižší podíl zaměstnanců na všech pracujících v této kategorii a tudíž i snížená vypovídací schopnost průměrné, resp. mediánové mzdy.

Pozn.: a – rok 2016, b- rok 2012.

Zdroj: ČSÚ a MPSV (Strukturální mzdová statistika)



Podíl veřejných výdajů (veřejné rozpočty a výdaje zdravotních pojišťoven) na celkovém financování zdravotní péče v ČR patřil mezi zeměmi EU k nejvyšším.

ČR s 13% podílem domácností na celkových výdajích na zdravotní péči úrovně většiny států EU nedosahovalo (jen v pěti zemích byla v roce 2014 váha domácností slabší). Pokud bychom k domácnostem přičetli i ostatní soukromé výdaje, dosáhla by ČR (16,2 %) třetí nejnižší hodnoty v EU (těsně za Německem a Dánskem). Naproti tomu vysoký podíl všech soukromých výdajů na financování zdravotní péče bylo možno nalézt v některých státech s nižší ekonomickou výkonností (Lotyšsko, Kypr, Bulharsko).

8.11. Hospodaření vládních institucí

Vládní instituce v roce 2016 dosáhly přebytku hospodaření.

Sektor vládních institucí v roce 2016 poprvé od 1. poloviny 90. let dosáhl přebytku svého hospodaření. Přebytek (čisté půjčky) činil 27,6 mld. korun. Od roku 2009, kdy deficit hospodaření dosáhl své nejvyšší hodnoty (216,2 mld. korun) je patrné jeho snižování (s výjimkou let 2012 a 2014) a oživení hospodářského růstu v posledních třech letech tomuto vývoji napomohlo. Na dosažení přebytku v roce 2016 se projevilo meziroční snížení výdajů (poprvé od roku 2013) i současné zvýšení příjmů.

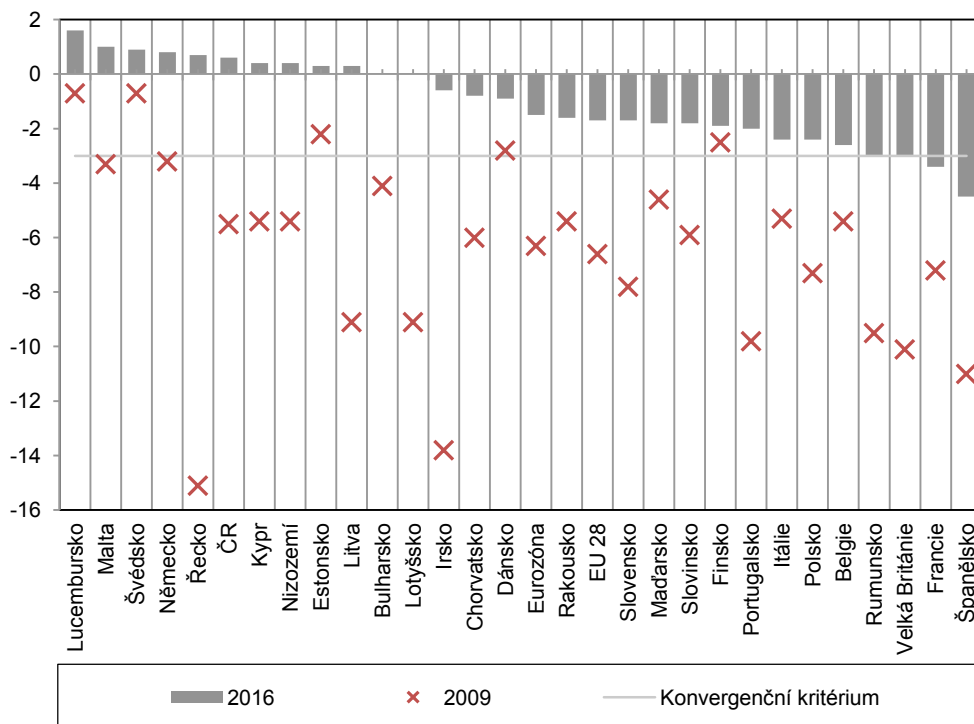
Přebytek je pokračováním trendu snižování relativní výše deficitů.

Podíl čistých půjček na hrubém domácím produktu v roce 2016 dosáhl 0,6 %. Tato hodnota navazuje na snížení relativní výše deficitu v roce 2015 z -1,9 % na -0,6 % HDP. Jde o trend trvajícím od roku 2009, kdy se pod vlivem dluhové krize zvýšila pozornost věnovaná hospodaření vládních institucí. Česko v uvedeném roce mělo poměrně vysoký deficit (5,5 % HDP) způsobený propadem příjmů a nárůstem sociálních výdajů tlumících dopady recese. Už v roce 2011 deficit klesl pod hranici 3 % HDP a nad tuto úroveň jej posouvaly především zvýšené výdaje způsobené hospodářským poklesem v roce 2012. Snižování deficitu bylo dosahováno zejména redukcí výdajů, především na tvorbu hrubého kapitálu.

Ve srovnání se zbytkem EU je Česko dlouhodobě mezi zeměmi s nižšími relativními deficity.

V EU patří Česká republika k zemím s nejnižšími deficity. V roce 2009 bylo Česko mezi evropským průměrem, postupně se však výrazně posouvalo do skupiny rozpočtově střídmych zemí. Tento posun byl společný pro země, které vstoupily do EU po roce 2004. Přebytků v roce 2016 dosáhlo Estonsko i Litva (shodně 0,3 % HDP), vyrovnaný rozpočet mělo Bulharsko a Lotyšsko. Evropským rekordmanem je však Lucembursko, které je v přebytku již od roku 2011 a v roce 2016 dosáhlo přebytku 1,6 % HDP. Podíl deficitu na HDP se však díky ekonomickému oživení v posledních letech snižoval v celé EU. V roce 2016 tak deficit vyšší než 3 % HDP měla jen Francie a Španělsko. V roce 2009 se nad tuto hranici dostalo 24 států unie.

Graf 8.11.1 Čisté půjčky/vypůjčky sektoru vládních institucí (v % HDP, z údajů v běžných cenách)



Zdroj: Eurostat

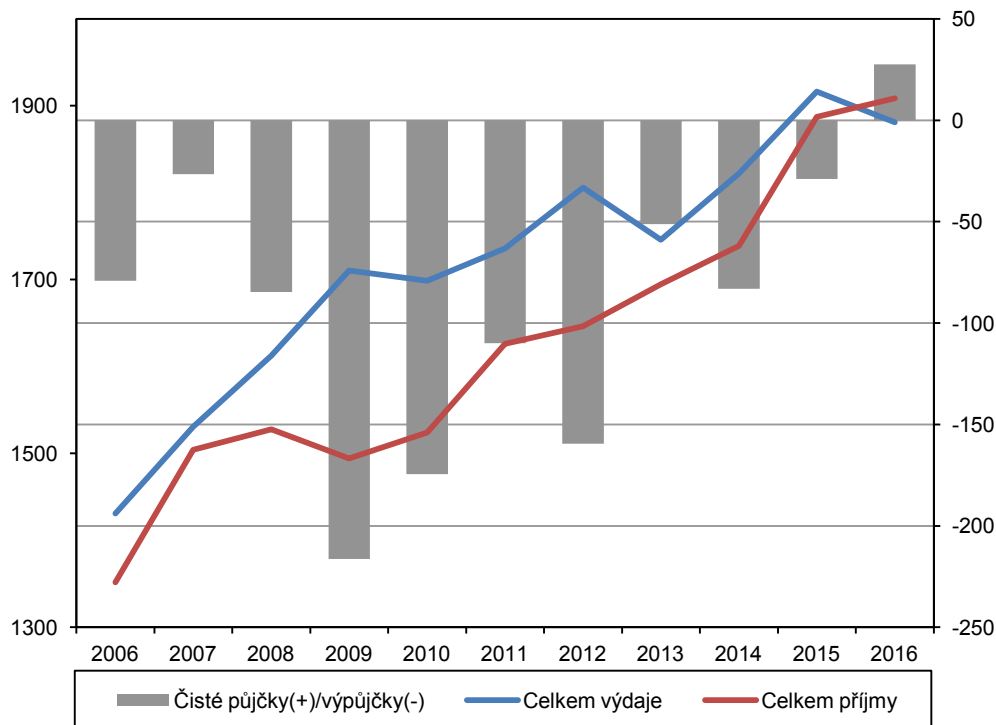
Dobrá výkonnost české ekonomiky přirozeně zvyšovala příjmy z daní. Meziročně poklesl příjem z kapitálových transferů – důsledek přechodu mezi dvěma programovými obdobími evropských fondů.

K přebytku přispěl i pokles výdajů. Ten se odehrál prostřednictvím nižší investiční aktivity.

Celkové příjmy vládních institucí v roce 2016 meziročně vzrostly o 1,1 %. Růst daňových příjmů vyplýval z pokračující konjunktury. Silně rostl objem získaných daní z výroby a dovozu (5,4 %). Rostoucí příjmy vedly k meziročnímu zvýšení objemu vybraných daní z důchodů a jmění o 6,0 % (zrychlení oproti roku 2015 o 0,7 p.b.) a rovněž k vyšším odváděným čistým sociálním příspěvkům (6,1 %, +0,6 p.b. v porovnání s rokem 2015). Celkový nárůst příjmů byl však tlumen poměrně výrazným meziročním propadem přijatých kapitálových transferů a investičních dotací, které v roce 2015 dosáhly hodnoty 90,3 mld. korun a v následujícím roce se snížily na 26,6 mld. korun. Tyto pohyby mají souvislost s ukončením programového období evropských fondů. V roce 2015 přitekly poslední prostředky z období 2007–2013 a čerpání nových dotací se v roce 2016 rozbíhalo jen pomalu.

Celkové výdaje vládních institucí v roce 2016 poklesly o 1,8 %. Stalo se tak poprvé od roku 2013. V obou případech došlo k poklesu výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (meziroční snížení o 79 mld. korun). Naopak výdaje na individuální a kolektivní spotřebu navázaly na předchozí vývoj a meziročně vzrostly o 3,6 % a 4,1 %. Narostl objem vyplacených sociálních dávek a naturálních sociálních transferů o 2,8 % (19,8 mld. korun). Zvýšilo se množství vyplacených dotací o 8,1 %.

Graf 8.11.2 **Příjmy, výdaje (levá osa) a čisté půjčky/výpůjčky (pravá osa) vládních institucí (v mld. korun)**



Zdroj: ČSÚ

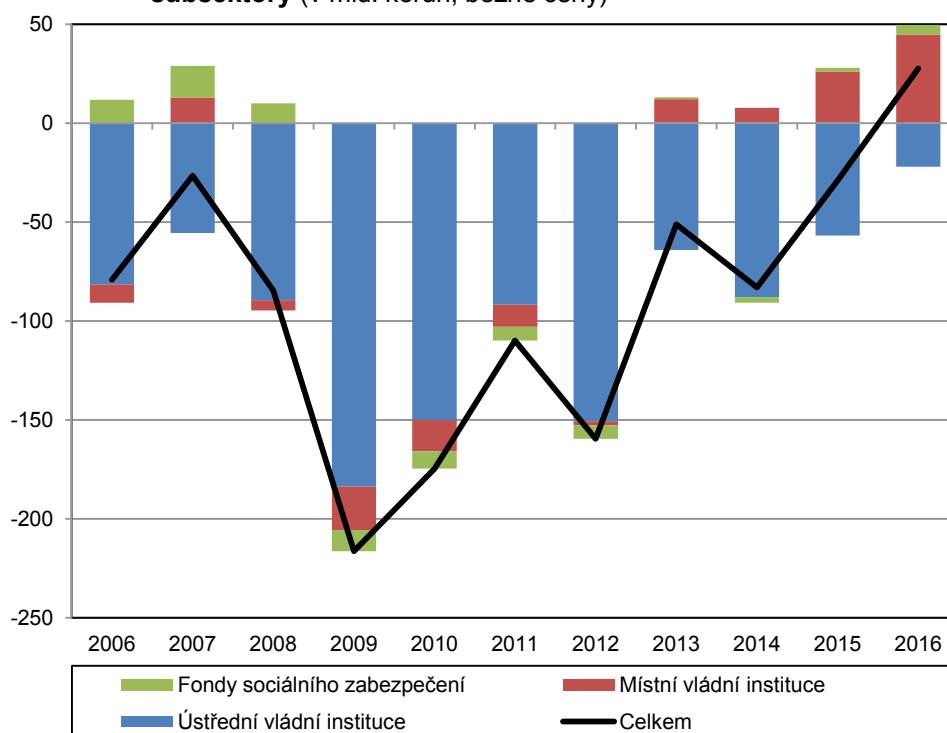
Přebytky v hospodaření dosáhly místní vládní instituce i fondy sociálního zabezpečení. Ústřední vládní instituce skončily v deficitu, ten se však snižuje.

Největší část deficitu hospodaření vládních institucí každoročně tvoří deficit ústředních vládních institucí. V minulém roce si tento subsektor vyžadoval financování ve výši 22,1 mld. korun. Deficit však v průběhu posledních let klesal. V roce 2016 bylo jeho redukce dosaženo mírným poklesem výdajů (-0,3 %), v předchozím roce pomohl výrazný nárůst přijatých daní i kapitálových transferů. Naopak místní vládní instituce již čtyři roky dosahují přebytků. V roce 2016 to bylo 44,8 mld. korun a přebytek se zvýšil potřeží v řadě. V tomto subsektoru poklesly v roce 2016 výdaje i příjmy. Podobně jako u celého vládního sektoru mělo na hospodaření místních vládních institucí vliv dočerpávání evropských dotací v roce 2015 a jejich úbytek v následujícím roce. Výdaje se snížily o 6,8 % a to prostřednictvím prudkého meziročního poklesu tvorby hrubého kapitálu (ze 115,0 mld. korun v roce 2015 na 64,0 mld. v roce 2016). Příjmy klesly o 3,0 % a stál za tím výhradně propad v přijatých kapitálových transferech. Hospodaření fondů sociálního zabezpečení dosáhlo v roce 2016 mírného přebytku ve výši 4,9 mld. korun. Deficity a přebytky tohoto subsektoru jsou poměrně citlivé na hospodářský



cyklus (příjmy sektoru jsou tvořeny odvody na zdravotní pojištění, které závisí na výši příjmu a počtu státních pojištěnců). Po sérii deficitů, která začala v roce 2009, bylo v roce 2013 opět dosaženo přebytku a kladný výsledek mělo hospodaření i v roce 2015. V roce 2016 vzrostly příjmy subsektoru o 5,7 % a výdaje o 4,6 %.

Graf 8.11.3 Čisté půjčky(+)/výpůjčky(-) vládních institucí v členění na subsektory (v mld. korun, běžné ceny)



Zdroj: ČSÚ

Celkový dluh ČR se v roce 2016 snížil.

Celkový dluh sektoru vládních institucí v roce 2016 dosáhl 1 754,9 mld. korun a meziročně se snížil o 4,4 %. To představuje pokles ve výši 81,4 mld. korun. Pokračuje tak stabilizace úrovně dluhu, která začala v roce 2013, kdy celkový dluh dosáhl svého maxima hodnotou 1 840,4 mld. korun. Dluh vládních institucí rostl od druhé poloviny 90. let, po roce 2008 se však tempo jeho růstu zrychlilo v důsledku recese. Druhý hospodářský pokles v letech 2012 a 2013 rovněž neumožnil výraznější zpomalení nárůstu dluhu.

Podíl dluhu vůči HDP rovněž klesl. Česko patří v rámci EU mezi nejméně zadlužené státy.

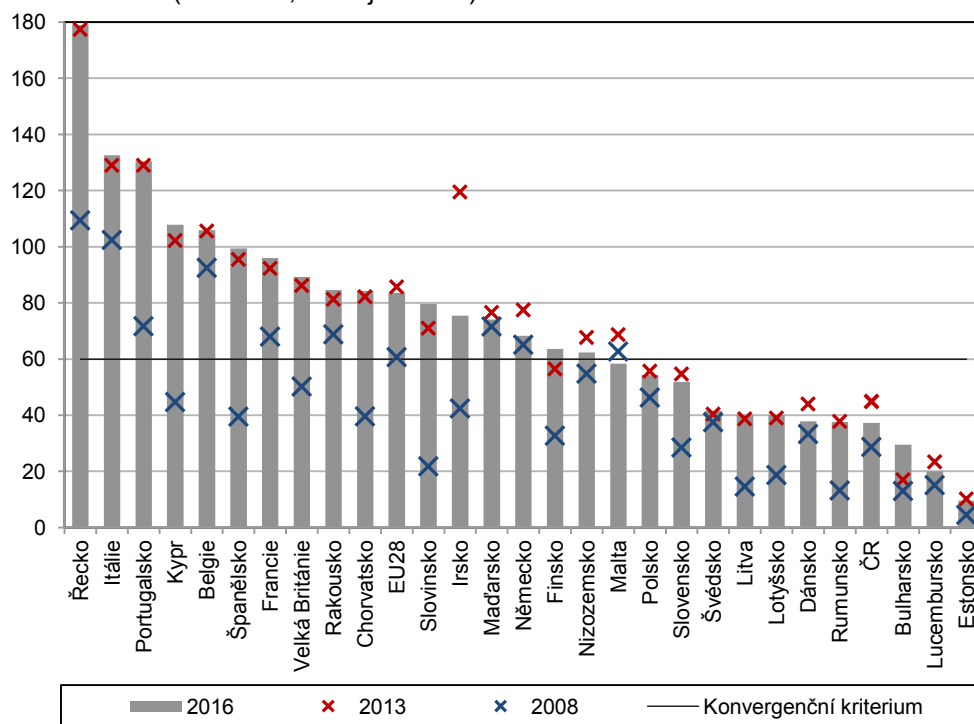
Podíl celkového dluhu sektoru vládních institucí vůči HDP činil 37,2 % a byl nejnižší od roku 2009, kdy dosáhl 34,1 %. Relativní výše dluhu dosáhla maxima v roce 2013 (44,9 % HDP) a od té doby klesala. Podílelo se na tom i oživení růstu hrubého domácího produktu. V evropském srovnání se Česko v roce 2016 zařadilo mezi země s nejnižším dluhem vůči HDP. Pozici méně zadluženého státu si však udržovalo i během celé dluhové krize. Zadlužení evropských zemí se skokově zvýšilo během let 2008-2013. Pohled na současná data ukazuje, že se od té doby růst zadlužení zastavil a některým členům EU se podařilo relativní výši dluhu omezit. Kromě ČR k nim patří např. Německo, Irsko, Nizozemsko, Dánsko a Malta. Zemím evropského jihu, které byly v centru dluhové krize, se rovněž podařilo dluh stabilizovat, jeho relativní výše však nadále rostla a nyní se blíží nebo překračuje hranici 100 % HDP. Platí to pro Řecko (179,0 %), Itálii (132,6 %), Portugalsko (130,4 %) i Španělsko (99,4 %). Hranici Maastrichtského kritéria ve výši 60 % HDP v roce 2016 dodrželo 12 zemí. V roce 2008 jich bylo 19.

Vládní dluh byl financován především emisí dlouhodobých dluhopisů. Snižujících se výnosů na trhu s vládními dluhopisy využila i ČR.

Ve struktuře dluhu podle financování tradičně převažují dluhové cenné papíry s dlouhodobou splatností. V roce 2016 tvořily 90,5 % dluhu a meziročně se tento podíl zvýšil o 5,3 p.b. Přesto, že se objem dlouhodobých dluhových cenných papírů zvýšil o 24,2 mld., zvýšení jejich podílu na dluhu se událo především kvůli výraznému snížení objemu dluhopisů s krátkodobou splatností. Těch během minulého roku ubylo z 84,3 mld. korun na 4,5 mld. Jejich objem a podíl na dluhu rostl v letech 2010-2012, od té doby však ustupují do pozadí. Preferenci dluhopisů

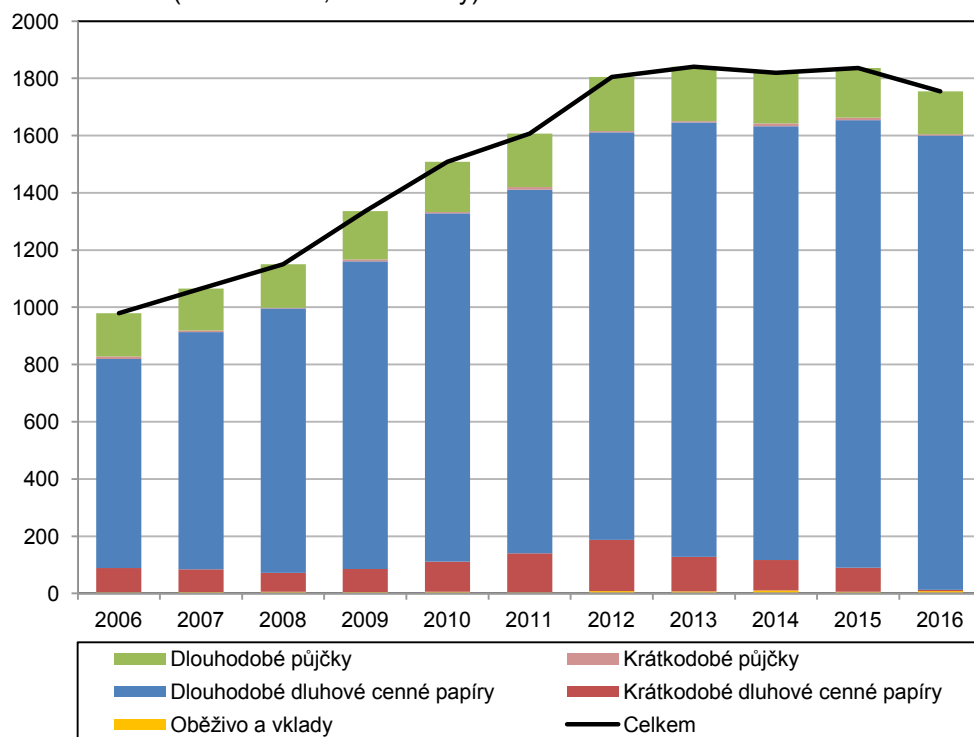
s dlouhodobou splatností ve struktuře dluhu v roce 2016 lze spojit poklesem výnosů vládních dluhopisů, do kterých se promítla obecně nízká úroveň úrokových sazeb a pozice Česka jako spolehlivého dlužníka. Průměrný výnos dluhopisů s desetiletou splatností v roce 2016 klesl na 0,43 %, výnos na střednědobých dluhopisech se po většinu roku pohyboval pod nulou. Na meziročním snížení celkového dluhu má tedy nejvyšší podíl propad objemu krátkodobých dluhopisů a dále půjček (krátkodobých i dlouhodobých) o 28,3 mld. korun.

Graf 8.11.4 **Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí**
(v % HDP, z údajů v b. c.)



Zdroj: Eurostat

Graf 8.11.5 **Hrubý konsolidovaný dluh sektoru vládních institucí**
(v mld. korun, běžné ceny)



Zdroj: ČSÚ

